

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

НАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

219/220

MAJ 1995.

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA часопис Савеза филателиста Србије
Примерак 5 динара.

Published by Union of Philatelist of Serbia, address: 11000 Beograd, Yugoslavia

Издавач: Савез филателиста Србије, Сремска 6/IV, 11000 Београд,
Телефон (011) 638-751

Издавачки савет: Момчило Јанчић председник, др Јован Величковић, Ненад
Килибарда, др Војислав Мићовић, Милош Јованић.

Редакцијски одбор: др Драгослав Ђукановић, Војин Вишацки, Зоран Бошковић,
Витомир Милићевић, Владислав Радаш

Идејно решење корица: академски сликар Димитрије Чудов
Главни и одговорни уредник и технички уредник: Војислав Беговић

Тираж: 500 примерака

Штампа: *tekom*, Београд, Церска бр. 95а

Марка од 30 дин, друго Р.И. са мотивима привредних грана у лисијском зупчању 12 1/2, без имена др П. Гавранића (нацрт) и Т. Крњајића (рез). Веома редак примерак.

Марка од 38 дин, туристички мотиви у зупчању 13 1/4, са претиском нове вредности, 70 динара. До данас није каталогизирана. Познато свега неколико примерака.

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

МАЈ 1995.

219/220

Реч уредника

Овог пролећа, у Београду су већ одржане две берзе колекционара. У дане првог јунског викенда предстоји још једна. И мада је било сумњи у успех овако великог броја састанака, показало се да су организатори извели добру процену. У два дана, колико трају ови сусрети, сваки од њих је посетило преко 1200 колекционара. Ваља подсетити да су редовни филателистички састанци средом и недељом у Светосавској, традиционално добро посећени. Што се тиче понуде филателистичког материјала, према ономе што смо и сами могли видети, боље ствари лакше налазе пут до купца али исто тако неизбежни домаћи новитети имају стандардно добру прођу. Овога пута су изостале промоције марака али је било претпродаје, наравно у организацији "Југомарке". Једна друга промоција, веома информативног, комерцијалног филателистичког билтена "Берза филателије", власника и уредника З. Бошковића, по нашој оцени била је више него успешна. Сви примерци, истина малог тиража, технички скромног али веома осмишљеног су планули. Требало је платити један динар за примерак!

Да нових идеја не недостаје говори и појављивање "Филателистичког базара", чији су покретачи филателисти М. Арсић (Нови Сад) и Г. Живадиновић (Београд). Користећи своје познавање тржишта и богато филателистичко искуство, своју услугу су понудили сакупљачима, чији је интерес усмерен према објектима веће филателистичке вредности. Они сматрају да је пад стандарда утицао на померање филателистичке тражње према слабије вреднованом материјалу и то наводе као један од разлога повлачења понуде. Циљ покретача "Базара" јесте да се на тржиште врати интерес за вреднијим филателистичким материјалом и да се филателистичка јавност и овим путем информише о домаћем филателистичком потенцијалу.

Према информацијама из СФЈ, припреме за одржавање Осме југословенске филателистичке изложбе (ЈУФИЗ VIII), ове јесени у Будви, теку по плану. Комесар изложбе г. Јован Ристић, упутио је позиве за учешће на адресе републичких савеза, клубова и појединаца. Како је најављено, очекује се долазак и једног броја страних учесника.

Све у свему, после топлог лета, очекује нас пријатна филателистичка јесен.

ГРАВЕРСКИ И ЦРТАЧКИ ЗНАЦИ НА МАРКАМА

Тек што су прве поштанске марке пуштене у редован промет (у Великој Британији, маја 1840. године), отпочело је “надметање” између Поштанске управе и грађана - корисника поштанских услуга. Наиме, несавесни корисници (и онда их је било), настојали су да једном купљену поштанску марку, на овај или онај начин, по могућству, користе више пута.

Прве поштанске марке (а та је пракса потрајала неколико година, биле су штампане на једном табаку, па су маказама одвајане једна од друге и тако се користиле, већ према захтеваној поштанској тарифи. Наравно поштари су мање или више савесно, те марке жигосали поштанским жиговима али су грађани исецали жигосане делове, спајали нежигосане делове једне марке са одговарајућим исечком (такође нежигосаним) друге марке и поново их користили лепећи их на своја писма.

Поштанска управа (јадна) покушавала је да овој појави “стане на реп”, али без посебног успеха. Користила је и штампање једне марке са две плоче, сигниран коришћени папир, но то је све ишло доста траљаво до појаве перфорир машине 1854. године, која је добрим делом, али не и потпуно, онемогућила исецање па, поново спајање коришћених марака. Ова “пракса”, започета у Енглеској, била је у мањој или већој мери присутна и у другим земљама, па и код нас. Трка између несавесних корисника и поште, започета овом “наивном подвалом” се наставила, а пракса кривотворења се модернизовала и прерасла у посебно филателистичко подручје, данас познато под именом “фалсификати”.

Но, вратимо се наслову.

Један од релативно успешних начина да се марка колико толико заштити од злоупотребе и кривотворења био је и посебан знак цртача марке или њеног гравера, што је само наставак раније праксе сигнирања рукописних књига средњег века. Многе поштанске управе Европе, али и ваневропских земаља су, да би заштитили интегритет својих поштанских марака, дозвољавале цртачима мотива марака да се, најчешће на једној марки у табаку, “потпишу” неким знаком, иницијалима или на неки други начин. Мора се рећи да цртачи нису претерано често користили ову могућност, али су им се убрзо придружили и гравери са својим сигнумима. Како су и штампарије желеле “оставе траг” своме делу, па се и оне “потписивале”, то су марке убрзо имале преобиле додатних елемената за идентификацију. Сигурни смо да маркама које су изашле из швајцарског Курвоазијеа не треба “потпис штампарије”, али, ипак, овај познати штампар увек ставља на маргину марке свој препознатљив логотип.

Да се историја понавља, потврђује и наша релативно блиска прошлост. Наиме, од увођења поштанских марака у редован промет у Кнежевини Србији није било много цртача који су се тим послом бавили, па су у помоћ позивани и страни уметници. Ипак, слободно можемо рећи да се на тим првим српским маркама нису појављивали потписи ни цртачи, ни гравера, ни штампарије. Ту праксу је наставила и поштанска управа под династијом Карађорђевић, све до краја Првог светског рата. Прве марке са потписом једне штампарије су издања из 1921. године (Кбр. 1-14) са ликовима регента Александра и краља Петра I, а штампане у њујоршкој штампарији “American Bank Note Co.”. И Бечка Државна штампарија се потписала испод једног издања наших марака (1926. Кбр. 44-55), па се та пракса наставила и касније, мада не тако често.

Још једна серија марака са ликом краља Александра Карађорђевића (1934. Кбр. 151-164) је искоришћена за први потпис гравера *Д. Вагнера*, мада се овај потпис не налази на свим маркама.

Први званично признати знак гравера налазимо на маркама “20-годишњица Јадранске Страже”, 6.9.1939. (Кбр. 252-256) на којима се налази граверски сигнум “S” гравера К. Сајцингера. Његов сигнум је на свим маркама ове серије. Једно издање из 1940. године ме доводи у малу сумњу. Наиме, пригодно издање поводом 500-годишњице проналаска штампе (29.9. Кбр. 294), има у ознаци “Dip” грешку која у отиску даје “G(in)”. Иако се ово региструје као “грешка на плочи”, нисам сигуран да то није “гаф” аутора цртеж *С. Грујића*, јер се поменути господин и у каснијим временима јавља као аутор “грешке на плочи”.

Наравно, ова је тврдња дискутабилна, али је прилично очигледна.

Ако је ова тврдња и дискутабилна, нов потпис Сајцингера на маркама са доплатним вишком поводом Друге филателистичке изложбе ХФС у Загребу (кбр. 303/4), је сасвим изванредан. И каталожки обрађен: *На левој страни шесте марке бр 303, међу лишћем налази се знак гравера “S”*.

Овим издањем завршавају се сигнуми цртача/гравера на маркама Краљевине Југославије.

Нове ауторске ознаке налазимо већ код марака окупацијских издања Србије, “За заробљенике” (кбр. 54/7) где је евидентан знак цртача Љ. Чучаковића и то код марака без мреже “LJ”. И следеће издање “Антимасонска изложба у Београду” (1.1.1942. кбр.58/61) има “потпис” С. Грујића који је радио цртеж. Код бројева 58/9 само “С”, а код бројева 60/1 “С.Г.”. Господин Грујић се “потписао” и на маркама “За сиромашне” (13.9.1942. кбр 82/85), али у друштву са идејним аутором скице за цртеж В. Гуљевићем. У делу тиража 82 и 85. је сигнум “С.Г.”, док је на делу тиража марака 83/4 ознака “В.Г.”.

“Нова мода”, али у свету већ позната и виђена, јавља се на редовном издању са сликама српских цркава и манастира (10.1.1942, кбр 66-76). На доњој десној marginи стоји потпис аутора нацрта: *Никола Цанга*.

До краја Другог светског рата, на маркама Србије нема нових елемената.

На издањима поштанских марака послератне Југославије дуго се нису појављивали никакви симболи, осим званичних ознака: имена државе (ћирилицом и латиницом) и новчаном ознаком номинале.

Овде само да ставимо под сумњу сличност са “грешком на плочи” С. Грујића код марке кбр. 294, јер се слична “грешка” јавља и на познатој серији марака “авиони” из 1947. године, кбр 380-391. Прегледом стотинак марака разних вредности, утврђен је знак “G” у горњем левом углу, на неутврђеном броју табака, али само на маркама “авион изнад панораме Београда” и то само на маркама са ћириличним натписима. Знак се налази изнад слова “У” у речи “Југославија”. На маркама са мотивом “авион изнад панораме Дубровника” није нађен овај знак, што не значи да га на неком другом контингенту марака нема. Није утврђено на којим табацима и на којој марки у табаку је сигниран овај знак, јер је ово издање више пута штампано.¹

Намера, случајност? = сличност?

Иначе, први су ову праксу прекинули сликар др П. Гавранић и гравер Т. Крњајић потписујући се на marginама марака с мотивима разних грана привреде ФНРЈ 1.9.1950, док је потпис штампара први пут на маркама поводом 60. рођендана маршала Тита (25.мај 1952, кбр 567/9) - штампар Курвоазје.

Т. Крњајић се самостално потписује на marginи марке поводом ЈУФИЗ-а I у

¹ Захваљујем се г. В. Мојсовићу који ми је указао на овај “сигнум” код марака “Авиони”

Београду (14.9.1952. кбр 588), и као аутор ликовног нацрта и као гравер.

Потписивање аутора на маргинама марака постаје пракса. Тако М. Зламалик потписује на маргинама с леве стране, све своје марке флоре и фауне, наравно са десне стране је Курвоазје. Та пракса се повремено наставља, али без неког посебног реда и правила. Ређају се потписи, најчешће сликара, *М. Милуновића, Ђ. Андрејевића - Куна, Б. Лазаревића, М. Ћирића, Б. Спремо и А. Миленковића, Ђ. Горбунова, Б. Јакца* и многих, многих других. Од гравера, поред Т. Крњајића, марке потписују *Б. Коцмут, С. Бабић, В. Цветковић, Д. Андрић*.

Иако су потписи на ранду марке већ уобичајена ствар, на маркама четвртог издања посвећеног "Заслужним људима", потписи аутора су "унутар" марке, испод рама слике на марки, лево М. Зламалика, десно Т. Крњајића (808, 809 и 813), С. Бабића (бр. 811) и В. Цветковића (810. и 812.). Још једно потписивање на неуобичајеном месту се види код марака поводом прве југословенске изложбе нуклеарне енергије (23.8.1960, кбр. 800/2). Аутори су се потписивали изнад ознаке државе, "унутар" марке на светлом простору; лево аутор *М. Родичи*, десно гравери *С. Бабић, Б. Коцмут и Т. Крњајић*.

Завод за израду новчаница се такође потписује, али повремено, најчешће сам, средином ранда марке.

Крајем шездесетих година, већ се уводи "некакав ред" у потписивању наших марака. Лево је аутор ликовног решења (fec)² десно гравер (sec)³, али то није на свим маркама и у континуитету.

Иако није "потпис" сликара, ознаку на једном делу тиража пригодног издања "Дунавска конференција" (14.14.1979, кбр. 1697/8) можемо прихватити као његов сигнум. Наиме, *Д. Лучић* је на марки 1697. на звонику цркве на Калемегдану, јасно обележио "крст", (у левом углу, изнад средине марке), што је учињено и на делу тиража максимум карте са истом марком.

Од 1980. године, на југословенским маркама нова ознака - година издања. Први пут на марки поводом стогодишњице рођења Милтона Манаквија (21.1.1980, кбр. 1699). Цифра је на средини ранда, док је потпис аутора *Д. Сандића* на левој страни.

Јављају се потписи нових аутора: поред *Димитрија Чудова*, ту су и потписи *Радомира Бојанића* и *Марине Калезић-Крајиновић*, креатора марака ЗЈПТТ.

Нов изглед ранда марке је: лево име аутора нацрта, у средини година, десно штампар.

Штампањем марака почиње да се бави и новосадска штампарија "Форум", па се на маркама "Уметност - страни мајстори у југословенским музејима и галеријама" (15.11.1984, кбр 1971/5) поред имена аутора ликовног решења *Д. Чудова*, лево и године у средини, десно налази ознака штампара "Форум". Завод за израду новчаница почиње да користи кратицу "ЗИН". У годинама које следе, редослед сигнирања на рандовима марака остаје непромењен.

До средине деведесетих све је мање-више устаљено. Рандови имају свој уобичајени "потпис", али је серија редовних марака "Поштански саобраћај" доста "шарена". На неким има потписа аутора и штампара, на неким нема. На неким, поред аутора ликовног решења (fc) и име "В. Цветковић sc", иако је марка штампана офсетом (*Р. Бојанић, 2.5.1987, кбр. 2113*)?

Први "напад" на уобичајеност, урађен је код пригодних марака поводом 150-годишњице Народног музеја и 125-годишњице Народног позоришта у Београду

² fec (facere, lat - чинити) израдио користи се за ознаку сликара дела, марке;

³ sec или sc (Setzer-nem слагати у редове) слагач, граф. радник, онај који слаже

(19.3.1994. кбр. 2540 и 25410). Ликовно решење за прву марку је припремио сликар Д. чудов који је своје иницијале “доста стидљиво, али ипак видљиво” сместио у горњи леви угао марке уз иницијале из Мирослављевог јеванђеља (9. марка у табаку од 25), док је аутор друге марке Р. Бојанић, своје иницијале сигнирао на бочни зид Народног позоришта (11. марка у табаку од 25 комада).

Следеће “потписивање” је опет аутора Д. Чудова и то на марки поводом “Дана марке” (31.10.1994. кбр. 2573). Мало неуобичајен начин сигнирања, јер је аутор ставио свој сигнум на пола тиража на 9, а на пола тиража на 12. марку у табаку од 25 комада, на вратима поштанске кочије.

Најновији ауторски знак су иницијали Р(адомира) Б(ојанића) (обрнути) код управо изашле пригодне марке поводом 75-годишњице СД “Раднички”; на 13. марки у табаку од 25 комада, на копачки фудбалера, уз пертле (20.4.1995, кбр. 2598).

И то би било за сада све, што сам успео да установим. Врло је вероватно да о овој теми није овде све речено, али, ипак, ваља од нечега и са нечим почети, па макар и не било потпуно и свеобухватно. Могућа истраживања других аутора вероватно ће дати и нове информације.

У сваком случају сигнирање поштанских, па и наших марака, није никаква “срамота”, “инцидент”, “шпекулација”. То се радило и у свету и, како видимо и код нас и раније. Ствар је мере и укуса аутора и оцена поштанске управе до које ће мере то ићи, али два-три издања годишње са оваквим сигнумима, поготову ако има више аутора марака, дају одређену особеност марака дотичне (па и наше) поштанске управе, подижу “температуру” код филателиста, и, по мени, чине укупан годишњи програм издавања марака интересантнијим и интригантнијим.

Врло вероватно да ова пракса креатора марака Заједнице ЈПТТ неће бити прекинута у наредном периоду, али, апелујући на меру и умереност верујем да ће се и многи филателисти сложити са констатацијом да је и ова стара “иновација” само плус за популаризацију наше марке и њене укупне вредности на иначе врло пробирљивом филателистичком тржишту.

На крају једно сасвим лично размишљање са којим се не морају и читаоци сложити. Онима који воле и намеравају да “специјализују” своје збирке, није на одмет и један предлог.

Ако већ “сигниране” марке из ранијих периода, због цене или недоступности због малог броја примерака у оптицају и не могу да набаве, можда је управо сада време да овој “специјалности” посвете пажњу. Јер, релативно лака набавка сигнираних марака из новијег доба им то омогућава под доста повољним условима.

НАЦИОНАЛНИ КОМЕСАРИ

Председништво Савеза филателиста Југославије одредило је Националне комесаре за предстојеће међународне филателистичке изложбе у 1996. и 1997. години:

1996	CAPEX 96	- TORONTO (8.6 - 16.6.)	Др Јован Величковић
	OLIMPHILEX 96	- ATLANTA (18.7 - 4.8.)	Др Милорад Јосиповић
	ISTAMBUL 96	- ISTAMBUL (27.9. - 6.10.)	Др Војислав Мићовић
	SEVILJA 96	- SEVILJA (мај 1996.)	Душан Јањетовић
1997	NORVEX 97	- OSLO (16.4. - 21.4.)	Јован Ристић
	PACIFIC 97	- SAN FRANCISCO (29.5 - 8.6.)	Војислав Беговић
	MOSCOW 97	- MOSKVA (30.8. - 8.9.)	Милош Јованић
	INDIA 97	- NEW DELHI (8.12 - 14.12.)	комесар није одређен.

Предусретљивошћу др Ненада Билбије, од овог броја, "Филателиста" почиње са објављивањем Студије о редовним издањима марака Југославије. Свакако један од најдрагоценијих стручних радова из савремене југословенске филателије појављује се после одличног пријема на који су наишли до сада, у нашем часопису, објављени чланци др Билбије.

Др Ненад Билбија, Београд

РЕДОВНА ИЗДАЊА МАРАКА ЈУГОСЛАВИЈЕ

(период од 1944. до 1994. године)

Постојећи домаћи и инострани каталози не пружају потпуне информације о редовним издањима марака Југославије. Велики тиражи ових марака, често уз поновљена штампања, током више година њихове франкатурне важности, условили су њихову појаву у различитим зупчањима, на различитим врстама папира, са различитим врстама гумирања, са осетним разликама у боји и неким другим филателистичким особеностима од значаја само за високо специјализоване збирке. Старија издања наших редовних марака овог периода су у каталозима приметно боље обрађена од новијих издања за која недостаје чак и такав елементарни филателистички податак какав је онај о величини зупчања тј. не наводе се величине зупчања које су за одређену марку позната. Каталожке ознаке врсте папира новијих издања указују махом на кредаста папир што највећи број сакупљача доводи у забуну јер се заиста не ради о површински оплемењеном папиру. Код појединих марака може се, међутим, поред обичног наћи и кредаста папир нашта се у каталозима не указује.

Мишљење сакупљача је да би ове недостатке каталога требало исправити и кроз филателистичке публикације дати потпуније информације важне за стандардне збирке марака. Поставља се и питање које су то филателистичке различитости значајне за стандардну збирку марака. Стало се на становиште да су то: техника штампе, начин и величина зупчања, боја и врста папира. Остало је као спорно гумирање марака будући да поједине марке могу имати различите типове гуме (тропска, сјајна, полусјајна) нанесене на различите начине (равномеран, ребраст и др.). Стало се на становиште да и особеност гумирања буде основ потпуније каталогизације али само када је у питању врста гуме по општем изгледу (мат, полусјајна, сјајна) али не и по начину nanoшења. О начину nanoшења гуме и неким другим обележјима марака (структура папира нпр.) даће се само општа информација. У погледу боје каталожки треба да буду регистровани само они случајеви када се има стварна разлика у боји, лако уочљива већ на први поглед. Разлике у пуноћи једне исте боје неће бити основ каталогизације али ће се о постојању таквих марака дати потпуна информација као: познати варијетети по пуноћи боје.

Скоро по правилу поједини периоди издавања марака издвајају се по мотивима који се појављују на слици. Они обележавају привредне потенцијале државе, градове, индустрију, туристичка подручја, културно-историјске споменике и др. Из тог разлога су поједина раздобља емисија редовних марака обрађена по мотивима који се на њима налазе (Привреда, Индустрија и градови, Туристички мотиви, Поштански саобраћај и др.).

Будући да се овај приказ сматра допуном постојеће каталогизације редовних марака у њему ће бити садржани основни бројеви по Каталогу поштанских марака југословенских земаља који издаје "Југомарка". Серија приказа ових допуна Каталога започиње са прегледом издања са мотивима из ПОШТАНСКОГ САОБРАЋАЈА.

ПРЕГЛЕД ИЗДАЊА РЕДОВНИХ МАРАКА СА МОТИВИМА ИЗ ПОШТАНСКОГ САОБРАЋАЈА - "ПОШТАНСКИ САОБРАЋАЈ"

Општи подаци

Период издавања редовних марака са мотивима из поштанског саобраћаја био је релативно дуг (1986-1993) и обележен са неколико деноминација националне новчане јединице узрокованих инфлацијом а у једном периоду и хиперинфлацијом. Периодичне инфлације условљавале су веома брзе промене тарифних ставова (у периоду хиперинфлације и седмичне) те појаву великог броја марака са претиском нове вредности, тзв. "помоћних издања". Поједине марке претискиване су новим вредностима и више пута. Ово је условило појаву различитих типова претисака па и тонирање бојом целе површине марке.

Прва марка са мотивом из поштанског саобраћаја пуштена је у промет 17.03.1986. године (К.бр. 2038) а последња 28.06.1993. године (К.бр. 2494) односно 18.10.1993. године када се та марка појавила са претиском нове вредности као помоћно издање (К.бр. 2510). Могу се разграничити и издвојити четири периода издавања марака "Поштански саобраћај":

- 1. период,** од 17.03.1986 до 01.12.1990. када је извршена деноминација динара у односу 10000 динара = 1 деноминовани динар. Последња марка из 1. периода емитивана је 08.12.1989.(К.бр. 2278).
- 2. период,** од 01.12.1990 до 01.07.1992. када је национална валута деноминована скидањем једне нуле тј. 10 динара = 1 деноминовани динар. Прве марке овог 2. периода издате су 24.01.1990. (К.бр. 2283 и 2284) а последња 27.01.1992. (К.бр. 2408). У овом периоду започет је циклус издавања тематски нових редовних марака - "Културно - историјски споменици", у коме доминира приказ фонтана и чесми.
- 3. период,** од 01.07.1992 до 01.10.1993. када је новом деноминацијом брисано 6 нула тј. 1000000 динара = 1 деноминовани динар. Ово је период када се из инфлације прешло у хиперинфлацију. Прве марке емитоване су 06.08.1992 (К.бр. 2442/2444) а последње 10.06.1993.(К.бр. 2493/2494).
- 4. период,** од 01.10.1993 до 01.01.1994. када је деноминацијом брисано 9 нула тј. 1000000000 динара = 1 деноминовани динар. У овом веома кратком временском периоду, на тему "Поштански саобраћај" издата је само једна марка као помоћно издање, 18.10.1993 (К.бр. 2510). Привредном реформом од 24.01.1994. уведен је у оптицај "нови динар" паралелно са старим динаром. Вредност новог динара била је једнака једној немачкој марки.

Са мотивима из поштанског саобраћаја издато је укупно 67 марака са 25 различитих мотива. Неки се понављају више пута и у различитим бојама и другим вредностима. Од укупног броја издатих марака 25 су помоћна издања.

Преглед свих 67 издатих марака дат је, редоследом према њиховој номиналној вредности, у наредној табели. У табели су поред вредности дефинисани ликовни мотив (нацрт), ознака мотива, период издавања и каталожки број.

ПРЕГЛЕДНА ТАБЕЛА МАРАКА СА МОТИВИМА “ПОШТАНСКИ САОБРАЋАЈ”

Вредност (д)	Нацрт/мотив	Ознака мотива	Период издавања	Каталог број
0,10	Поштанско сандуче и корисник	пск	2.период	2289
0,20	Расподела пошиљки	рп	“	2290
0,30	Поштоноша на достави	пнд	“	2283
0,40	Телефонска говорница са корисником	тгк	“	2284
0,50	Голуб писмоноша	гп	“	2285
0,50 на 0,20	Расподела пошиљки	рп	“	2324
0,50 на 800	Поштоноша на мопеду	пнм	“	2309
0,60	Телефонска картица и жетон	ткж	“	2288
1	Пренос пошиљки железницом	ппж	“	2308
1 на 0,30	Поштоноша на достави	пнд	“	2320
2	Пренос пошиљки бродом	ппб	“	2291
2 на 0,30	Поштоноша на достави	пнд	3.период	2453
2 на 0,40	Телефонска говорница са корисником	тгк	2.период	2329
2 на 0,40	“	тгк	“	2330
3	Поштанско сандуче	пс	“	2296
5	Авион и карта Европе	аке	“	2287
5 на 0,20	Расподела пошиљки	рп	3.период	2445
5 на 0,40	Телефонска говорница са корисником	тгк	“	2454
5 на 0,60	Телефонска картица и жетон	ткж	2.период	2407
10	Писмо, птица, цвет	ппц	“	2316
10 на 0,10	Поштанско сандуче и корисник	пск	“	2406

Вредност (л)	Нацрт/мотив	Ознака мотива	Период издавања	Каталог број
10 на 0,50	Голуб писмоноша	гп	3.период	2448
5 на 10	Авион и карта Европе	аке	“	2455
40 на 400000	Силуета авиона	са	4.период	2510
20	Поштоноша на мопеду	пнм	1.период	2038
20	Телефонска говорница са корисником	тгк	2.период	2408
20 на 1	Пренос пошиљки железницом	ппж	3.период	2442
20 на 5	Авион и карта Европе	аке	“	2456
30	Поштоноша на достави	пнд	1.период	2074
40	Унутрашњи пренос виљушкарком	упв	“	2073
50	Пренос пошиљки железницом	ппж	“	2062
50 на 2	Пренос пошиљки бродом	ппб	3.период	2443
60	Поштанско сандуче и корисник	пск	1.период	2113
80 на 60	“	пск	“	2127
93	Новогодишња честитка (1)	нчл	“	2143
100	Доставно возило ПТТ	двп	“	2068
100 на 3	Поштанско сандуче	пс	3.период	2444
106	шалтерска служба (1)	шсл	1.период	2142
106	шалтерска служба (2)	шсл	“	2145
120	Корисник са писмом	ксп	“	2175
120 на 93	Новогодишња честитка (1)	нчл	“	2169
140	шалтерска служба (2)	шсл2	“	2176
140 на 106	шалтерска служба (2)	шсл2	“	2170
170	Поштанско сандуче	пс	“	2196
170 на 120	Корисник са писмом	ксп	“	2204

Вредност (д)	Нацрт/мотив	Ознака мотива	Период издавања	Каталог број
200	Превоз пошиљки бродом	ппб	“	2063
220	Новогодишња честитка (2)	нч2	“	2202
220 на 140	шалтерска служба (2)	шс2	“	2203
300	Поштанско сандуче	пс	“	2229
400 на 30	Поштоноша на достави	пнд	“	2251
500	Разврставнаје пошиљки (сивоплава-оранж)	рп	“	2159
500	Разврставање пошиљки (сивоплава-жута)	рп	“	2168
700 на 170	Поштанско сандуче	пс	“	2250
700 на 220	Новогодишња честитка (2)	нч2	“	2247
800	Поштоноша на mopеду	пнм	“	2248
1000	Телефонска говорница са корисником	тгк	“	2174
2000 вт	Авион и Земљина кугла	азк	“	2183
2000	Телефонска картица и жетон	ткж	“	2249
5000	Голуб писмоноша са марком	гпм	“	2214
10000 вт	Писма и сателитска станица	псс	“	2224
10000	Постоноша на достави	пнд	“	2276
20000 вт	Сателитски пренос порука	спп	“	2246
20000	Пренос пошиљки железницом	ппж	“	2278
50000 вт	Авион и карта Европе	акев	“	2271
50000	Карта Европе и писма	кеп	3.период	2493
100000 вт	Писмо, птица, цвет	ппц	1.период	2277
100000	Силуета авиона	са	3.период	2494

(Наставиће се)

ФИЛАТЕЛИСТИЧКЕ РАДЊЕ У БЕОГРАДУ НЕКАДА И САДА

Почетком овог века Београд није имао посебних продавница марака. У то време тим послом бавиле су се, узгредно, београдске књижаре и мењачнице. После Првог светског рата живи се другачије. Промене подстичу и развој филателије.

Већ 1918. године фирма "Хаимов" оснива трговину старих поштанских марака. Све је више писмених људи. Развија се трговина, сасбраћај, изразитије је кретање становништва. Становништво планете се удвостручује.

Поштари добијају све веће торбе, железница веће поштанске вагоне. У новим поштанским зградама шалтер сале својом величином конкуришу банкарским салама. Малих пошта је недовољно па на улицама расте број поштанских сандучића. Разна превозна средства обарају временске рекорде у превозењу људи, робе, поште ...

На ковертама и неким привесцима марака појављује се реклама. У фирмама постаје уобичајено имати и одељење архиве. Поштанска марка постаје симбол моћи поштанске службе.

У Енглеској, ако залепе одговарајућу марку уз адресу, на јаје или клавир, били су сугурни да ће њихова пошиљка неоштећена стићи на одредиште.

"Неки нови клинци" уместо кликера и праћке носе по џеповима своје ручно израђене албумчиће у којима су марке. Марке се трапе, наручују, купују... Поштанске марке постају и роба за трговину. Постојећа друштва и клубови сакупљача марака више нису довољни. Па зар све то није био изазов!

Каталози дебљају. Тако Европа - каталог HUGO MICHEL-а из 1910. има око 100 страница, "SENFOV" Европа каталог из 1939. године има већ око 700 страница, док, данашњи збир "MICHEL" Европа каталога има цифру око 7000 страница. У Београду се 1937. године организује Прва земаљска филателистичка изложба "ЗЕФИБ". Следеће године Београд већ има 8 регистрованих продавница марака.

Исте године (1938.) Београд постаје и седиште Удружења трговаца марака. Број филателистичких радњи и даље расте. Неке фирме отварају и своје филијале у мањим градовима (Загреб, Сарајево и др.) Трговци маркама у Београду почињу издавање својих каталога за марке југословенског подручја. Осим што продају каталоге, марке и филателистички прибор, власници ових радњи нуде и експертизе за донете марке. Филателистичка престоница буја. Уочи 1940. године Београд има око 370 хиљада становника. У то време град има 12 филателистичких радњи што на тражишту ствара оштру конкуренцију.

Све локације ових радњи биле су у најужем делу града, неке чак на зграду - две једна до друге. И свака је имала своје муштерије. Интересантан је случај г. Ђирића, главог инжењера Француско - Српске банке. Он није имао регистровану редњу али као одушевљени поклоник филателије систематски је набављао и продавао марке најпознатијим сакупљачима тог времена.

У доба немачке окупације, опет у самом центру, веома добро је радио "СРПСКИ ФИЛАТЕЛИСТИЧКИ БИРО" познат као "СФИБ". Ту се осим куповине и продаје марака појављује и филателистичка пропаганда, пружају стручна обавештења и врше услуге посредовања и експертизе, организују аукције и филателистичке берзе ...

Време после ослобођења је без приватних радњи па и без филателистичких

радњи. Београд расте непредвидивом брзином. Прелази цифру од два милиона становника. Скоро четвртина држављана у једном граду!

Ако констатујемо да се филателијом углавном баве људи у градовима онда је занимљива чињеница да данас у Београду има мање радњи него уочи рата. Наравно, ту је битан и стандард становништва.

Постепено долази се до сазнања да мале приватне фирме користе друштву. Монополиста на тржишту "Југомарка" почиње да добија конкуренцију. Прво, у предузећу "Дуван" које је у својим киосцима продавало пакетиће и лотове марака а потом и у новоотвореним радњама. По азбучном реду то су приватне фирме "Ачанаски", "Крстић", "Петровић". Зашто само три у оволиком граду? Један од разлога је сигурно скуп пословни простор у центру. Локације наведених радњи су такве да ни једна нема свој излог кроз који се са тротоара види радња.

Неизвесност пореске "цик-цак" политике обесхрабрује могуће, потенцијалне власнике нових фирми да планирају овакве подухвате. Кандидати се радије опредељују за штампање филателистичких брошура у својој режији где је пословни ризик мањи. И у Европи се број класичних филателистичких радњи смањује. Филателистички материјал се нуди или продаје преко телефакса. Расте број аукција. Продаја марака на килограм, тзв. "киловаре" достиже у понуди и сто килограма. Французи још "далеке" 1989. године нуде свој "Yvert" корисницима кроз компјутерску мрежу. У овој бранши се дешавају велике промене.

Nr.	Michel Katalog	Komada	Vrednost	Dinara
56	Porto 1-13	1 serija	RM. 7-55	16-
57	" 14-26	1 "	" 15-	40-
58	" 37-41	1 "	" 6-60	10-

ENGRO CENOVNIK 1937 **Din. 4-**
Novac slati čekom 54.727 unapred.

TRGOVINA MARAKA
»HAIMOV« BEOGRAD, Terazije 36.
Osnovano 1918. godine.
SPECIJALNI KATALOG JUGOSLAVIJE 1928. **Cena 10 Din.**

Jeftino ako želite kupiti marke
Srbiju, Bosnu, Jugoslaviju
i Crnu Goru
tražite još danas
najnoviji cijenik maraka
ŽAK AZRIEL,
BEOGRAD
Prestolonaslednikov Trg 16 (Terazije)
Kupujem veće i manje zbirke
Račun kod Poštanske štad. Beograd 57.009

Čuvajte vaše marke kesicom „STAR“.
Čitajte priloženi prospekt.
Izključiva prodaja kod firme:
„FILATELIJA“ sopstvenik:
BEOGRAD, Terazije 5. Oskar Klimecki
Cenovnik maraka za 1937. god. **Din. 4-**

Dinara 4-
to je cena za NAJNOVIJI KATALOG
Jugoslavije, Srbije,
Bosne i Crne Gore.
Sa poštarinom 5 dinara. — Novac može se
slati i u nepoštanim markama.
Trgovina **BORBE SIGMUND**
maraka **Beograd,**
Prestolonaslednikov trg 8.

“Филателиста” 1935: Огласи филателистичких радњи у предратном Београду

ДА ЛИ ЈЕ АТЕСТ ГАРАНЦИЈА ?

Пре извесног времена имао сам прилику да у немачком часопису, који издају сакуљачи југословенског филателистичког подручја ("ARGE JUGOSLAWIEN" 51/94) прочитам чланак господина Heinz Muller-a, великог познаваоца и сакупљача зоне В Трста (тзв. VUJA-STT). У чланку је на врло стручан и студиозан начин описан нов и веома опасан фалсификат жига "PIRAN-PIRANO".

Пажњу овог до јуче југословенског подручја, а у сваком случају подручја на коме су важиле марке и жигови заједничке државе Југославије, које је Осимским споразумом и припало Југославији, изазива АТЕСТ за писма првог дана (FDC), са маркама VUJE, а жигосане овим фалсификованим жигом. Атесте је издао инг. Петрић из Загреба, као врсни познаваоц и сакупљач овог подручја. Атестатор је још из времена целе Југославије, када је HFS био равноправни члан Савеза филателиста Југославије. Може се закључити да је инг. Петрић био један од атестатора СФЈ. Потпуно је јасно да неке од марака VUJE, на ковератима са жигом ПРВОГ ДАНА, вреде више од десет пута од чистих или жигосаних марака. Јасна је намера фалсификатора овог жига (јер је уобичајени жиг Корар-Carodistria већ познат као фалсификован и коришћен у сличне сврхе. Није јасна намера фалсификатора (случајна или намерна грешка), али је сакуљач купујући ова писма са атестима у сваком случају остао оштећен за више хиљада марака. Да их г. Милер није случајно добио на неку врсту РЕАТЕСТА, превара би вероватно дуго остала неоткривена. Овај случај ме навео на размишљање о два проблема уско везана за стручну филателију: први, постоје ли слични случајеви и на територији данашње СР Југославије и други, како треба да се понашају сакуљачи када са пуним поверењем дају на атест - испитивање, неком од познатих стручњака, примерак за збирку, затим добију позитивно, често непотребно накићено објашњење, са потврдом да је све у апсолутном реду и да могу мирно да потроше новац, углавном велики, а збирку са атестима могу да оставе наследницима или да је у будућности безбрижно продају?

Ing. MIRKO VERNER
NOVI SAD
RFP Yougoslavie

Certificat de

No 5330

de l'expert sousigné de la Fédération Philatélique de Serbie, membre du A.I.E.P.
Description: Ho esaminato i 38 francobolli d'ZARA 1943 occupazione tedesca /tipo I,II,III,IV/ nuovi con gomma integra, /linguella o traccia di essa./ Francobolli, catalogo SASSONE No 1-19, Poste aeree No 1-8, segnatasse No 1-11 /ERRORE No 4b "Besetzung", esistono 10 esemplari/.

Opinion: A mio parere i 38 esemplari sono ORIGINALI. soprastampati.

Pour attester l'expertise chaque timbre porte sur le revers le cachet suivant: „ 5330 “ /Li ho signati, MW 5330/

Novi Sad, le 23 marzo 1969

Ing. Mirko Verner
21001 Novi Sad
POB 211 Jugoslavija
L'expert
(Ing. Mirko Verner)

Један од случајева намерно “погрешног” атестирања то јест давања позитивног мишљења о оригиналности је свакако везан за сада пок инг. Мирка Вернера, једног од највећих познаваоца југословенског подручја, од предфилателије до свих области. Атестатор Мирко Вернер је чинио пријатељима “услугу” издавајући им атест за различита подручја и објекте, знајући да се ради о фалсификатима, често неуспелим. Господин Вернер је био уписан у регистар испитивача марака СФС. Оставио је за собом велики број ЛАЖНО издатих атеста, па препоручујем сакупљачима да филателистичке објекте са његовим атестом пажљиво провере, и да се припреме за непријатна изненађења. Дајем слику једног атеста инг. Вернера са маркама немачке окупације Задра (вредност цца. 30000 DEM) издатог 1969. под бројем 5330, са потписом и пунцом на испитаним маркама. Ради се, наравно, о грубом фалсификату претиска на маркама и њихова вредност је занемарљива. Сакупљач који је са поверењем ове марке, атестиране, ставио у то време у своју збирку изгубио је мањи “Мерцедес”, а наследници су у данашње време продајући их добили два одсто од плаћене цене.

Други пример, знатно новији, је атест Др Величковић Јована из Београда, познатог филателисте и познаваоца, који је 15. марта 1988. издао атест-потврду о испитивању под бројем 5991 за дописну карту немачке окупације Србије неупотребљену, “Вук од 2 динара”. Ради се о најређој карти-целини југословенског подручја. Атест са позитивним мишљењем, потписом атестатора и пунцом на карти и атесту је приказан на слици. Нажалост ради се о комплетном и потпуном фалсификату (до тада лаицима и неупућенима непознатом), који је Др Мирко Царан детаљно описао у прошлом броју “Филателисте”. Да ли се у овом случају ради о намерној (о чему београдски филателисти између себе “шушкају”) или случајној грешци, релативно је свеједно. Ова карта и сличне њој је изазвала многе полемике и трговачке сукобе јер јој је тренутна вредност на тржишту 1000 DEM за оригинал, а фалсификована вреди 5 DEM.

Коначно, поставља се главно питање: шта треба да у оваквим случајевима ради сакупљач ли било који власник фалсификованог филателистичког објекта, који има погрешно издат атест? У члану 11. Правилника о атестирању СФЈ недвосмислено стоји: “Испитивач - атестатор је МАТЕРИЈАЛНО и морално одговоран за свој рад. Материјална одговорност је до висине накнаде за ТРЖИШНУ вредност испитиване марке”. У члану 7. истог Правилника пише: “... уколико је испитана марка или други филателистички објекат фалсификат или делимични фалсификат испитивач на полеђини испитаног објекта обавезно ставља ознаку ФАЛСИФИКАТ и поред те ознаке свој жиг за сигналирање ... “. Члан 8: “Ставови из претходног члана обавезујући су за испитиваче ... “

Питам се да ли је атестатор Др Величковић ИКАДА НА БИЛО КОЈИ ОБЈЕКАТ ОТИСНУО ЖИГ “ФАЛСИФИКАТ”, па ако и јесте то је морало бити на изричит захтев власника!? Да ли институција стручног испитивања филателистичког материјала - атестирање постоји ради сигурности сакупљача и ради борбе против растурања фалсификата, преваре и обмане или као у случају три поменута атестатора ову институцију можемо чак назвати и статус у филателистичком свету, која постоји да би неко трљао руке, лако се обогатио и на крају крајева дискредитовао филателију и огадио сакупљачима овај леп хоби?

Свакако се треба запитати, шта ће поводом ових у филателији немилих и очигледно честих догађаја предузети СФЈ, суд части СФЈ, комисија за атестирање СФЈ, па и Светска комисија за борбу против фалсификата у оквиру FIP-е. Једино што могу да саветујем филателистима, као заштиту од манипулације, “погрешно” издатих атеста, јесте да траже пуну материјалну одговорност онога од кога траже написмено стручно мишљење, које мора добро да се плати.

Да бисмо читаоцима пружили што потпунији увид у проблематику односа испитивач - власник испитиваног материјала, замолили смо Др Јована Величковића за коментар, с обзиром на степен заинтересованости која проистиче из текста г. А. Крстића. Атестатор Др Величковић се љубазно одазвао овом позиву и ево тог коментара.

Др Јован Величковић, Београд

НАЈВЕЋА ОПАСНОСТ ОД ФАЛСИФИКАТОРА И НЕСАВЕСНИХ ПОМАГАЧА

Атест број 5991 издат је г. Крстићу 1988. године, када се овај фалсификат први пут уопште појавио. Издат је под злоупотребом поверења које сам имао у подносиоца, са већ донетом припремљеном фотокопијом, рано ујутру, "јер купац је врло кратко време у Београду". Следећег дана, донета су ми друга два примерка и клупко се одмотало. И поред тренутног обавештавања г. Крстића о овој чињеници, покушао је да на основу већ повучене потврде прода око 300 комада таквих фалсификата. Апсолутно је сигурно да је као професионалац и на основу порекла карата унапред знао да су фалсификати. Подносиоц објекта је прећутао испитивачу битну чињеницу о количини ових дописница и оглушио се о упозорење да су фалсификати. Погрешно пунцирани фалсификат је доцније споразумно враћен испитивачу а г. Крстићу је понуђено обештећење за испитану карту. О појави овог фалсификата обавестио сам одмах јавност, чланком у ПТТ Веснику и у три инострана часописа. После седам година уследио је чланак Др Царана у "Филателисти". О овом случају је обавештен СФЈ.

Поменута потврда о испитивању носила је број 5991. На претходних 5990 нисам никад имао примедби. После овог испитивања урадио сам за г. Крастића, на његово тражење педесетак даљих испитивања које је користио за своје потребе. Од онда до данас протекло је више од седам година а покретање овог давно завршеног случаја сигурно има неку другу позадину сем бриге о сакупљачима. Нормално је, међутим, да свако ко ради може и да погреша, што важи и за лекаре, судије, вештаке па и испитиваче. У данашњем свету испитивачи су изложени преварама и триковима све већег броја фалсификатора и несавесних појединаца, који злоупотребљавају све савршенија техничка средства, па тако и испитивач може да изгуби понеку битку. **Ризик и опасност по сакупљача потиче у највећој мери од фалсификатора и несавесних помагача, који на пример паручују и протурају лажне дописнице, оглушују се о добропамерна упозорења, монтирају лажна писма, израђују лажне жигове, поручују регумирања, фалсификују зупчања марака под оптичким микроскопима, фалсификују формуларе и печате испитивача и свесно дају нетачне информације сакупљачима.** Ове околности наравно не растерећују испитиваче, често изложене притисцима појединаца, од најсавеснијег и непристрасног рада у свим приликама, као и од моралне и материјалне одговорности за свој рад.

ИСПРАВКА

У чланку Др Мирка Царана "Анализа фалсификата дописнице Вук од 2 динара" ("Филателиста" 217/218), грешком је из компјутерског слога изостављен део реченице, која према рукопису треба да гласи: "Искоришћен је био стицај погодних околности: интерес и у иностранству и недостатак оригинала за квалификовано поређење, као и податак да је децембра 1944. године извршено доштампавање ради пуштања у промет са претиском "Демократска Федеративна Југославија" и грбом преко лика В. С. Караџића, са дискретно промењеном бојом (жутозелена варијанта)".

Извинјавамо се читаоцима и аутору због учињене грешке.

ВОЈНА ПОШТА АЛЕКСАНДРОВО

Љубитељи поштанских жигова војних пошта Краљевине Србије, из периода Балканских ратова, као и они који сакупљају месне жигове редовних пошта, период 1840-1915, изузетно ретко наиђу на неки жиг који по својим графичким елементима-типу или боји до сада није регистрован у филателистичкој литератури. Поједини жигови из ове групације су изузетно ретки, познат је тек понеки комад. С друге стране, иако постоје забележени подаци о отварању и раду неких пошта, чији жигови никада нису виђени. Међутим, колико је мени познато, до сада није забележен куриозитет да је нађен жиг неке поште, из овог периода а да о таквој пошти нема никаквих писаних података, о њеном раду и постојању.

Конкретно, ради се о жигу поште Александрово. У службеним поштанским гласилима, а то су сви бројеви ПТ Весника од 1912-1914, нема никаквих података о отварању ове поште. У филателистичкој литератури, такође, о раду поште Александрово нема забележених података. Нисам био у могућности да прегледам војне архиве, али ми је познато да је на тим изворима већ извршено детаљно истраживање, протеклих година. Да је нешто нађено о раду ове поште сигурно би

било и објављено. Међутим не искључујем могућност случајног пропуста. Зато сам се одлучио за истраживачки приступ, који у комбинацији чињеница и претпоставки баца више светлости на рад и постојање ове поште.

Жиг поште Александрово нашао сам на поштанској целини са утиснутом вредношћу од 5 пара, издање 1911. године, каталошки број 71 по М. Вуковићу. Сам жиг је једнокружан, промера 26 мм, љубичасте боје. У средини жига је мост (правоугаоно поље) које носи датум (10. VI 1913.), дан арапским бројевима, месец римским бројевима и вероватно четвороцифрена година (прва бројка "1" нечитка, али на основу довољно простора између ознаке месеца и бројке "9" може се претпоставити њено постојање. Иза последње бројке у ознаци године ("3") налази се усправни правоугаоник испуњен љубичастом бојом. Изнад и испод овог моста налазе се сегментна поља. Горње сегментно поље испуњено је љубичастом бојом јачег интезитета. Разлог овоме је сигурно већи нанос боје коју је жиг примио са јастучета. Изнад и испод сегментних поља исписан је у лучном облику назив поште у ћирилици и латиници (АЛЕКСАНДРОВО / ALEKSANDROVO). Међутим, када се мало боље погледа доње сегментно поље, лепо се види у његовом левом делу бело слово "О" и мало проблематичан део слова ћирилично "ш". Све ово ме подсећа на познати жиг војне поште Прилип, који има црна сегментна поља са написом у њима Војна/Пошта, белим словима (Сл. 1)?

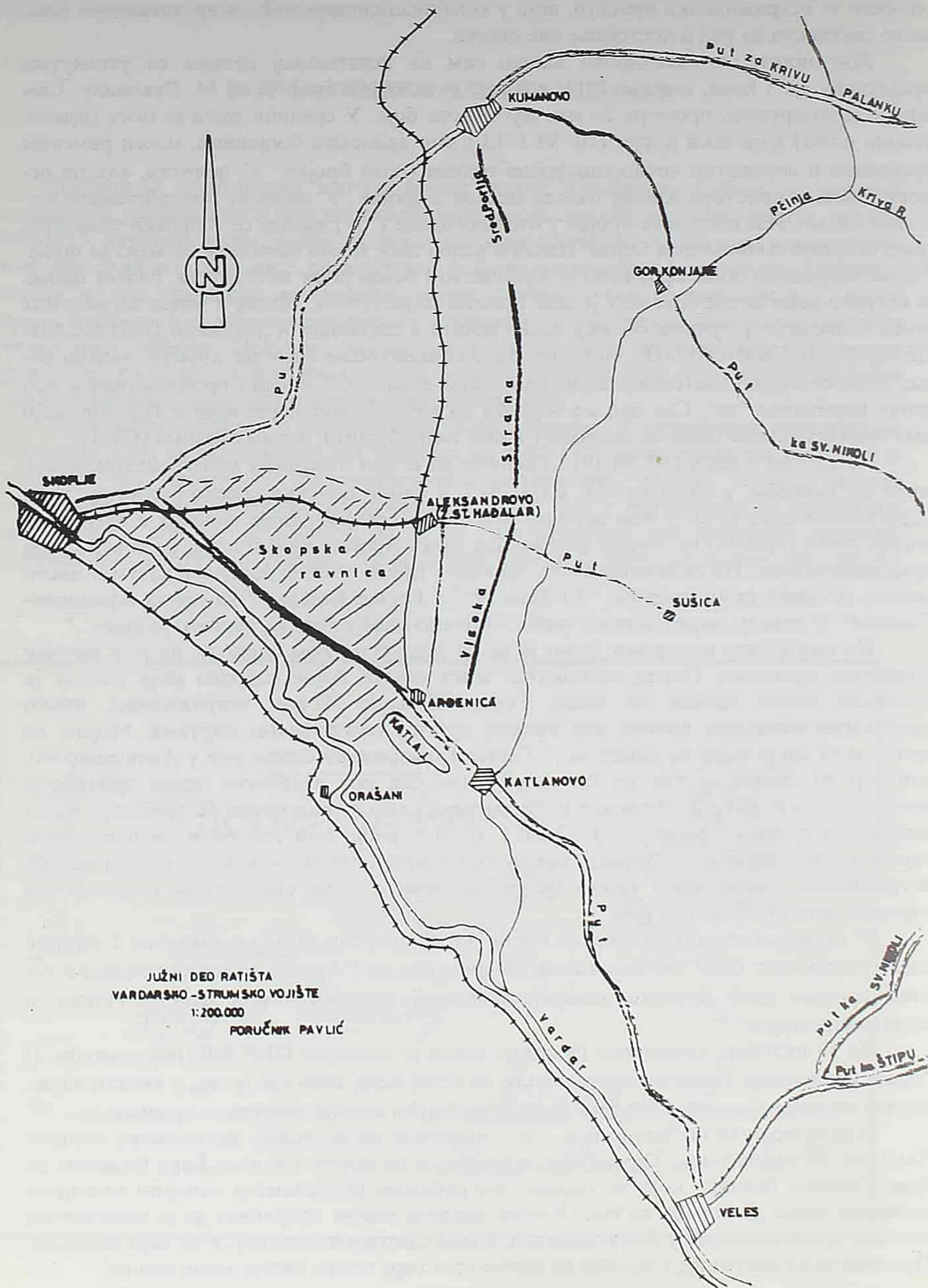
Из датума у жигу (10. VI 1913.) види се да је реч о периоду између потписивања мира са Турском, у Лондону, 17. маја 1913. и самог почетка српско-бугарског рата (Други балкански рат). У том периоду вршена је концентрација српских и бугарских војних снага (армија) на линији раздвајања (река Брегалница) и горе, на север стара државна граница. На полеђини карте, на месту где се обично означава датум и место одакле се пише стоји следеће: "10 Јуна 1913 / Горње Коњаре / на прузи Куманово-Скопље". У тексту, поред осталог пише: "Ми смо овде у логору, врућина је дању..."

Из свега горе наведеног јасно је да се ради о ратном периоду, да је у питању војничка преписка, Поред непознатог жига поште Александрово моју пажњу је привукло место одакле се пише, Горње Коњаре. Током истраживања, нисам располагао никаквим војним или каквим другим географским картама. Морам да признам да ми је пало на памет да је Горње Коњаре променило име у Александрово, али зар то српски војник не би знао? Зато сам ову варијанту одмах одбацио и претпоставио да је то место некад могло да носи само турски назив. Потребно је значи истражити српско-турски рат 1912-1913. и то период који говори о експлоатацији терена после Кумановске битке, у рејону дуж пруге Куманово-Скопље. За овај период истраживања, осим добре књиге не располажем и даље адекватним географским картама, што отежава цео рад.

У експлоатацији Кумановске битке за 12 октобар (1912) командант I Армије издао је заповест ОБР 140 која гласи: "Наређујем: да I Армија продужи гоњење и то: (под ставком два) Дринска дивизија I позива правцем косом између Пчиње и железничке пруге".¹⁾

За 13 октобар, командант I Армије издао је заповест ОБР 160 (под ставком 3) "Дринска дивизија I позива зауставиће се на истој истој коси где је сад, у висини железничке станице Хаџалар - Студена Бара, извиђајући такође енергично правцем ка..."²⁾

Анализирајући цитирано под ¹⁾ и ²⁾ привукла ми је пажњу железничка станица Хаџалар - Студена Бара. Турско име, а налази се на прузи! Студена Бара би могла да буде Скопска равница која по својим орографским особинама у зимским месецима слободно може да понесе то име. Из ове анализе немам аргуменат да је железничка станица променила име у Александрово. Имам само претпоставку, а то није довољно. Пратећи даље операције I Армије на овоме простору нисам ништа више нашао.

JUŽNI DEO RATIŠTA
 VARDARSKO-STRUMSKO VOJIŠTE
 1:200.000
 PORUČNIK PAVLIĆ

Односи Србије и Бугарске као савезника у рату поремећени још док Једрене није било пало, знатно су погоршани у априлу а у јуну 1913. доживљавају кулминацију. Одлучио сам се да потражим податке о српско-бугарском рату 1913. године. Овде сам у старту био у много повољнијем положају јер сам уз књигу имао и војне карте, које су радили питомци друге године више школе војне академије. Пре ишчитавања књиге прво сам погледао све карте. Нашао сам карту коју је урадио поручник-питомац Никола Павлић, "Јужни део ратишта / Вардарско-Струмско војиште / 1:200.000" (На слици је приказан само део карте). Одмах сам нашао село Горње Коњаре и изненадио се кад сам видео да није на прузи. Јужније од њега, али на самој прузи налазим место где је исписано Александрово. Сада је било потребно ишчитавати књигу и тражити везу Хаџалар (моју претпоставку) - Александрово - Горње Коњаре.

Ратни састав Српске војске у Другом балканском рату био је нешто измењен у односу на српско-турски рат. Неке дивизије промениле су армије. Врховна команда формирала је наново три армије, Команду косовских трупа, као и трупе ван армијског састава, односно на непосредном расположењу Врховне команде. Трупе ван армијског састава служиле су Врховној команди као резерва и биле су лоциране у позадини, спремне за испомоћ армијама на фронту где се за тим укаже потреба.

На дан 24. маја 1913. године, између осталог, под насловом "На непосредном расположењу Врховне Команде" под тачком 1. Коњичка дивизија, помоће се штаб у селу Александрову (Хаџалар). Са овим податком долазим до аргумента да је бивша турска железничка станица Хаџалар променила име у Александрово, као што је и жиг поште на карти. Овим је решена веза Хаџалар-Александрово, али је остало отворено питање какве то везе има са Горњим Коњарима. Пошто се овде ради о штабу Коњичке дивизије, одлучио сам да пратим операције Коњичке дивизије.

Почетком априла 1913. године Врховна команда вршила је груписање I Армије у сливу Вардара. "Цела Коњичка дивизија у Нишу од 7. априла 1913. године".

Распоред Српске војске на дан закључивања мира са Турском (17. маја). I Армија под тачком 3. Коњичка дивизија код Ниша (3 пук у Скопљу).³⁾

Већ смо видели да је 24. маја 1913. године штаб Коњичке дивизије био у селу Александрову.

Глава пета, "Стратегијски развој српске војске", Поглавље I. Дванаестог јуна, када су Бугари отпочели са нападима на Злетовској реци, Врховна команда упућује Коњичку дивизију у састав I Армије у циљу појачања ове армије.⁴⁾

Глава десета, "Обострани распоред снага пред битком" (Брегалничка битка) под б) I Армија тачка 3. Коњичка дивизија, која је 12. јуна пошла из долине Пчиње село Горње Коњаре...⁵⁾ Коначно, веза и аргументи су ту.

Жиг поште Александрово је бивша турска железничка станица Хаџалар. штаб Коњичке јединице налазио се у селу Александрову. Логор Коњичке јединице налазио се у селу Горње Коларе. То се види из цитираног садржаја карте, на почетку чланка. Пре него што пређем на комбинацију претпоставки, направиху једну малу дигресију.

У ПТ Веснику број 3. од 15. марта 1913. године, у тексту "Распоред особља у освојеним крајевима" каже се: "... Наредбом начелника штаба Врховне команде од 21 пр. месеца... досадашње поштанске и телеграфске станице, **које су дејствовале као засебне**, имају се од 5. марта ове године **спојити и почети дејствовати као спојене под називом Војне поштанско телеграфске станице...**" Даље се наводи списак пошта и имена особља. Прокоментарисао бих наглашене делове текста.

Војне поште су отворане углавном редом, како су заузимања поједина места, можда не одмах већ по потреби. Значи, већ 1912. године услуге тих пошта су могла да користе само војна лица. Од 5. марта 1913. године, поред војних лица њихове услуге могу да користе и грађанска лица - цивили, али и даље ове поште задржавају војни статус. Решењем Министра Грађевина од 2. септембра 1913. године, ове поште губе војни статус и почињу да раде као редовне.

Када је отворена Војна Пошта Александрово? Видели смо да је 17. маја Коњичка дивизија код Ниша (3 пук у Скопљу). Двадесетчетвртог маја 1913. године штаб Коњичке дивизије је у селу Александрову. Значи да је Коњичка дивизија из Ниша за Горње Коњаре кренула после 17. маја. **У интервалу између 17. и 24. маја 1913. године ова пошта је могла отпочети са радом.** Штаб дивизије је, вероватно, био смештен у Александрову због близине Скопља, где се налазила Врховна команда. **Наредбом Врховне команде покрет Коњичке дивизије извршен је 12. јуна, па би то био и датум престанка рада Војне Поште Александрово.**

Када је Врховна команда донела одлуку да штаб Коњичке јединице буде у Хаџалару (маја месеца) на сцени је била велика дипломатска активност да се спор Србије и Бугарске реши мирним путем. Руски Цар је требао да буде главни арбитар у том спору. У тренутцима када се веровало да се рат још може избећи није се знало колико ће се штаб Коњичке дивизије задржати у Хаџалару. Из тог разлога јавила се потреба за отварање војне поште. Да војна пошта не би носила име Хаџалар нађено је логично решење са називом Александрово. Зашто? Познато је да је 13. октобра 1913. године Дринска дивизија I позива заузела то место. Ова дивизија је била у саставу I Армије, а њен командант био је Престолонаследник Краљевић Александар. У књизи Др Јована Хаџи Васиљевића “Скопље и његова околина” (издање 1930. г.) у поглављу “Села око Скопља”, ово место носи име Ађарларе, где се у напмени каже: “Од ослобођења Скопља 1912. године носи име Александрово”.⁶⁾ Скопље је заузето 13. октобра 1912. године, када је и Дринска дивизија I позива заузела Хаџалар, али сумњам да је баш тога дана име села промењено. Тек су предстојале ратне операције па је тешко веровати да је у том тренутку извршена промена имена села. Аутор Васиљевић не наводи децидно када, већ каже “... после ослобођења Скопља”. Зашто сматрам да је покретом Коњичке дивизије 12. јуна 1913. ова војна пошта била затворена, када сам навео да су се од 5. марта 1913. услугама војне поште могла користити и цивилна лица? Зато што су војне поште отваране преваходно за војне потребе, а овом одлуком је само био учињен уступак грађанству. Сумњам да је било ко од житеља Александрова користио ову војну пошту. Питање је да ли се уопште знало да је отворена?

Војничка и службена преписка из Горњих Коњара за Александрово вероватно је превожена запрежним колима или преношена куриром коњаником, у зависности од њене обимности. У војном погледу долина Пчиње није била погодна за покрете већих војних јединица, али је била врло проходна за поменути транспорт. Не треба губити из вида да је између Горњих Коњара и Куманова, где је била отворена војна пошта, постојао сеоски пут. Значи постојала је могућност да се пошиљке шаљу на војну пошту Куманово, а одатле железницом у Александрово. Ипак, ова варијанта је мање вероватна, због могућег закашњења воза, нередовног саобраћаја и помало обилазног пута, што службена пошиљка не би трпела. Ваљало би обратити пажњу на примерке који носе жиг војне поште Куманово, из овог периода, наравно, на напис у адреси пошиљаоца. Морам да нагласим да по Правилнику о вршењу поштанске службе у рату, све прикупљење пошиљке (постојао је редослед прикупљања пошиљки - од мање ка већој војној јединици) су упућиване дивизијској пошти. Зашто ПТ Весник није добио извештај од инспекције војних пошта о отварању ове поште остаје ми непознато. У ПТ Веснику број 5 за 1913. годину, од 22. маја стоји телеграмски извештај инспектора војних пошта од 30. априла, да је отворена војна пошта у Гостивару од 1. маја 1913. године. Овде би могао да стоји извештај о отварању војне поште Александрово, под условом да је упућен пре 22. маја, дана изласка гласила.

У ПТ Веснику број 6 за 1913. годину, од 20 јуна, под бројем 5 налазимо: “Овог месеца затворена је Војна Телеграфска станица у Качанику. Из канцеларије ПТО Министарства Грађевина, 8. јуна 1913. године”. Ако је војна пошта Александрово, према мојој претпоставци престала да ради 12. јуна 1913. године, онда је овде, с обзиром на датум када је гласило изашло, било довољно времена да се Министарство

Грађевина обавести о отварању и затварању ове војне поште. Но, понављам, ово су само претпоставке. Без обира на чињеницу да не постоје службени подаци о отварању ове поште, мислим да није спорно да је она заиста постојала. Остаје отворено питање, када је почела са радом, ког датума у напред поменутом временском интервалу. Престала је са радом 12. јуна 1913. године, покретом Коњичке дивизије због догађаја на Злетовској реци. Дивизија је, иначе, на самом почетку Брегалничке битке била у саставу I Армије.

Интересовало ме је да ли је ово место касније добило пошту. С тим циљем сам прегледао више годишта ПТ Весника али нисам наишао на било какав траг о томе.

У попису пошта Краљевине Југославије, из 1934. године, налази се пошта Александрово, а то је било и име варошице, чија се локација налазила на западном приобалном делу острва Крк. Пре имена Александрово ова пошта и варошица је носила име Пунат.

У попису пошта СФРЈ из 1989. године, не налази се име ове поште и насеља.

Све ово не мора да значи да су житељи овог места били лишени дописивања. Вероватно је при железничкој станици радила поштанска служба, која је на поштанске пошиљке стављала штампиле железничке станице са њеним именом. Видео сам једну илустровану дописницу-карту на којој је ударен правоугаони љубичасти штампиле, у коме пише "Војвода Р. Путник", ћирилицом и латиницом. На карти путева Краљевине Југославије (III допуњено издање, секција број 4), поред путне мреже, уцртане су и железничке пруге. На прузи Скопље-Куманово, на истој локацији налази се назив места Александрово. Захваљујући нашем познатом филателисти г. Јордану Пешевском наводим списак железничких станица на прузи Куманово-Скопље (у заградама су називи које су станице носиле у СФРЈ): Куманово - Романовци - Александрово (Миладиновци) - Војвода Мишић (Илинден) - Војвода Путник (Мађари) - Скопље.

Свакако да овим радом није све речено. Потребно је пажљиво прегледати документацију Војног архива, која би нас, евентуално, упутила на нове трагове.

Овом приликом се захваљујем господи филателистима Јордану Пешевском, Миодрагу Вуковићу, Драгољубу Попоском и Едуарду Нојману (Едију), који су ми пружили више корисних објашњења, омогућили увид у литературу и олакшали истраживање доприносећи да овај рад буде припремљен за овај двоброј "Филателисте".

1) "Историја ратне вештине - рат Србије са Турском 1912-1913". Предавања артиљеријског пуковника Војина Максимовића 1925/26. године, на првој години Више школе Војне Академије.

2) Исто

3) "Рат Србије са Бугарском 1913 (артиљеријски пуковник Војин Максимовић) II година Више школе Војне Академије 1926/27.

4) и 5) Исто

6) "Скопље и његова околина" Др Јован Хаџи Васиљевић, Београд 1930. г.

**STUDIO
FILATELIJE**

**ПРВА СРПСКА АУКЦИОНА КУЋА ЗА ФИЛАТЕЛИЈУ
"Студио Филателије"**

- аукција путем писмених понуда -

Аукциона кућа припрема своју прву аукцију за месец октобар 1995.г. Пријем филателистичког материјала је од 1. марта. 1995. г. до 1. октобра. 1995. г., сваким даном, осим суботе и недеље, од 10-14 часова.

Све информације потражите на адресу: "Студио филателије" - аукција, 11000 Београд, улица Маршала Бирјузова 2-4, спрат IV, телефон 635-630, 635-066 локал 243, факс 635-630.

ВОЈНЕ ЦЕНЗУРЕ 1876 - 1945

Војна цензура је један вид државне контроле над средствима обавештавања као што су новине, филмови, књиге, између осталог и поштанске пошиљке. Као таква она је тек у Првом светском рату организована на вишем нивоу, са специјалним задацима. Са искуствима из Првог светског рата, у Другом светском рату она је реорганизована и у организационом погледу је савршено функционисала.

Претходно да изложимо да се истраживање односи на земље које су ушле у састав Југославије, као што су Србија, Хрватска и друге, затим цензуре СХС, као и окупациони период (1941/45.), да би завршило војном цензуром ЈНА.

СРБИЈА -ВОЈНЕ ЦЕНЗУРЕ 1876 - 1915

Према закону о уређењу војних пошта од 24. 9. 1876. у члану 5. се наводи: “Да се има извршити преглед садржине затворених писама, као и отворених аманета која из иностранства или из унутрашњости дођу на војну пошту”. (1)

У току српско-бугарског рата 1885. г. Врховна команда је прописала у тачки 3. следеће: “Да се сва како писмоносна тако и аманетна пошиљања морају војном поштом предавати отворена, а управници ових пошта били су дужни све ове пошиљке одмах прегледати”. (2)

Војне цензуре у току Балканских ратова

У првом рату (10. 12. - 5.13.) донет је 10. 10. 1912. г. Правилник за поштанску службу у рату, где се по члану 5. поштанске пошиљке предају војној пошти отворене на отправљање ради лакшег и бржег прегледа, а по члану 6. прегледаће се садржина свих пошиљака, било у унутрашњем или међународном саобраћају. По члану 7. пошта Врховне команде стајаће у непосредној картирајућој вези и вршити размену поште и то с једне стране са себи најближом сталном или амбулантном поштом или са обема, а с друге стране са армијским поштама. (3)

Међутим, алексиначка птт станица по питању цензуре у позадини, затражила је објашњење од инспектора војних пошта хоће ли војна контрола и даље прегледати писма. Поводом овог захтева, штаб Врховне команде известио је 28. 11. 1912. године: “Да за целу земљу важи преглед писама, док се не укине преглед општим наређењем војних власти”. (4)

С обзиром на односе са Бугарском било је 2. 6. 1913. године мишљење штаба Врховне команде да се у поштански саобраћај поново уведе цензура. Такође постојало је мишљење да би цензуру требало увести и на позадинској територији. (5)

Поводом почетка ратних операција штаб Врховне команде известио је 19. 6. 1913. године инспектора војних пошта да ће се подврћи цензури сва кореспонденција како писама тако и телеграма. (6)

Према наредби штаба II Армије, од 21. 6. 1913. године који се налазио у Пироту, било је поступљено на следећи начин: “Прикупљање писама вршено је по јединицама, па је сва та пошта била прегледана и спакована и оверена мастилом у боји (нпр.

ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ ПРЕГЛЕДАНО, потпис цензора дотичне јединице) па послата птт станици у Пирот.” (7)

После Другог балканског рата, по наредби Врховне команде, 7.8.1913. године укинута је цензура за сву поштанску и телеграфску кореспонденцију. (8)

У току оба Балканска рата птт станице, у старим гараницама и ослобођеним крајевима, које су мировним уговорима (у Лондону и Букурешту) припале Србији, вршиле су цензуру поштанских пошиљака. (9)

Војна цензуре после Балканских ратова до повлачења војске из Србије

Ради правилног цензурисања, министар војни је решио 24. 11. 1914. године да се сви војни цензори птт станица, ван војишног дела, у старим и новим границама, ставе под надзор Главне нишке војне цензуре. (10)

Следећа “Уредба о војној цензури за време рата” донета је 28. 4. 1915. године, у Крагујевцу. (11)

У одељку IV о организацији, у члану 8. јасно се каже: “Да се војна цензура врши на само на војишту, већ и у позадини, при свима птт станицама. На војишту цензуру успоставља Врховна команда, а у позадини министар војни. У местим седишта Владе и Врховне команде, установљују се главне цензуре. Под прву подпадају све цензуре у позадини, а под другу све цензуре на војишту.”

Жигови војних цензура

Србија од 1912. године, из године у годину улази у ратове тако да је временски период веома кратак од укидања цензуре до припрема за нови рат, па можемо сматрати да је војна цензура функционисала у континуитету.

Установили смо да је војна цензура функционисала у следећим годинама:

- 1912. од 6. 10. до 28. 12.
- 1913. од 2. 1. до 13. 11.
- 1914. од 2. 1. до 28. 12.
- 1915. од 2. 1. до 28. 11.

Овај навод је дат на основу обилато расположивог материјала, а мале разлике између година, које постоје, су занемариве с обзиром да би веће количине материјала за цензурисање избрисале мале разлике у датумима спровођења цензуре.

Морамо нагласити да се број типова цензурних жигова у 1914., а посебно у 1915. години повећава у односу на предходне године. Такође, и потврде цензора у виду парафа у годинама 1914/15. бројно се повећавају.

На поштанским пошиљкама налазимо следеће групе цензорских ознака:

Према пореклу:

1. Без ознаке места, са парафом.
2. Са ознаком места, парафом и без парафа.
3. Са ознаком места и именом цензора.
4. Са напоменом, именом и без имена цензора.
5. Са жигом команде и војне поште.
6. Са жигом јединице и напоменом са потписом цензоре.

Према напису:

1. Група жигова са ознаком “Војном контролом”.

2. Група жигова са ознаком “Војна цензура”.
3. Група жигова са ознаком цензуре и називом места.
4. Група жигова са ознаком “Војана цензура” и именом цензора.
5. Група жигова са ознаком “Прегледано” и називом јединице.
6. Група жигова војних јединица и установа.
7. Група жигова са напоменом.
8. Група жигова са напоменом и ознаком цензора.
9. Група жигова милитаризованих цивилних пошта.

Према облику:

А Жигови са ознаком “Војном контролом прегледано”

Равни

1. Војном контролом прегледано	70/43 мм
2. Војном контролом прегледано	64/40
3. Војном контролом прегледано	63/38
4. Војном контролом прегледано	52/32
5. Војном контролом прегледано	58/37
6. Војном контролом прегледано	48/30
7. Војном контролом прегледано	55/52
8. Војном контролом прегледано	48/50
9. Војном контролом прегледано	52/30
10. Војном контролом прегледано	38/23
11. Војном контролом прегледано	50/30
Петар Н. Панајотовић	
12. Војном контролом прегледано	22/35/37

Оквирни

13. Војном контролом прегледано	54x18

Б Жигови са ознаком “Прегледано војном контролом”

Равни

14. Прегледано војном контролом	57
15. Прегледано војном контролом	38/57
16. Прегледано војном контролом	55/55
17. Прегледала војна контрола	52/43

Ц Жигови са ознаком “Војн. цензура”

Равни

18. Војн. цензура	55

Д Жигови са ознаком “Прегледала војна цензура”

Равни

19. Прегледала војна цензура	36/34
20. Прегледала војна цензура	45/40
21. Прегледала војна цензура	52/42
22. Прегледала војна цензура	50/40
23. Прегледала војна цензура	42/54 37/47
24. Прегледала војна цензура	34/30/33

Кружни
25. Прегледала/ Главна војна цензура 32 мм

Овални
26. Прегледала/ Главна војна цензура 44x29

Е Жигови са ознаком цензуре и називом места

Равни
27. Прегледала/ Главна војна цензура Ниш 45/54
28. Прегледала/ Главна војна цензура Ниш 38/58
29. Прегледала/ Главна војна цензура Призрен 38/48
30. Прегледала/ Главна војна цензура Лесковац 40/50

Кружни
31. Прегледала/ Војна поштан. цензура Скопље 30
32. Прегледала/ Војна поштан. цензура Дебар 30

Ф Жигови са ознаком војне цензуре и именом цензора

Равни
33. Војна цензура Младеновац 50/24
М. Панић
34. Војна цензура 40/53
прегледао М. Милошевић

Г Жигови са ознаком “Прегледано” у јединицама

Равни
35. Прегледано/ 36/54
у Моравском арт. пуку I поз.
36. Прегледано/ 37/41
у Дринском арт. пуку I поз.
37. Прегледано у див. штабу 57/36/41
Начелник 5 штаба Мајор А. Ј. Пешић
38. Прегледано/ 32/58/19
II пешад. пук “Књаз Михаила” I позива
39. Прегледала 37/31/35
Војна цензура Комбинованог одреда

Х Жигови војних јединица и установа

Равни
40. Војна пошта 41/50
Морав. дивиз. II позива No.....
41. 4 чета I батаљо. 52/54
XIII П. пук II поз. Бр.....

И Жигови са напоменом

Равни
42. Прегледано 67
43. Прегледано 68
44. Прегледано 50

45. Прегледано	39/8
Ј Жигови са напоменом и ознаком цензора	
Равни	
46. Прегледао	34
47. Прегледао/ Перовић	31/28
48. Прегледао/ потпис	33
49. Видео цензор Д. П. Лазвић	30/30
50. Видео цензор А. Боди	30/22
51. Видео исправно Лазар Р. Милић	26/35
52. Видео Војни Цензор Н. Мирковић	40/30
Оквирни	
53. Видео Др Венијамин	54x28

ЦРНА ГОРА

Црна Гора је свакако, као и Србија у Првом светском рату донела прописе за вршење цензурне службе. Међутим ти документи су ми остали непознати. Према поштанским документима у која сам остварио увид познати су ми следећи жигови:

Равни	
1. Прегледано	40 мм
2. Прегледано	42
3. Прегледала цензура -----	40/25
4. Прегледала цензура -----	40/24
5. Прегледала -----	40/52
Војна цензура	

А Жигови са ознаком “Војном контролом прегледано”

**ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ
ПРЕГЛЕДАНО**

Сл. 1

**Војном Контролом
прегледано**

Сл. 2

*Војном Контролом
прегледано*

Сл. 3

**Војном контролом
прегледано**

Сл. 4

**Војном контролом
прегледано**

Сл. 5

**ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ
ПРЕГЛЕДАНО**

Сл. 6

**ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ
ПРЕГЛЕДАНО**

**Војном Контролом
ПРЕГЛЕДАНО ***

Сл. 7

Сл. 8

**ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ
ПРЕГЛЕДАНО**

**Војном Контролом
прегледано**

Сл. 9

Сл. 10

**Војном контролом
прегледано**

Петар Н. Панајотовић

Сл. 11

**Војном
КОНТРОЛОМ
ПРЕГЛЕДАНО**

Сл. 12

**ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ
ПРЕГЛЕДАНО**

Сл. 13

Б Жигови са ознаком “Прегледано војном контролом”

Прегледано Војном Контролом

Сл. 14

**ПРЕГЛЕДАНО
ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ**

Сл. 15

**“ПРЕГЛЕДАНО
ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ ПРЕГЛЕДАЛА
ВОЈНА КОНТРОЛА**

Сл. 16

Сл. 17

Ц Жигови са ознаком “Војн. цензура”

ВОЈН. ЦЕНЗУРА

Сл. 18

Д Жигови са ознаком “Прегледала војна цензура”

І ПРЕГЛЕДАЛА І
ВОЈНА ЦЕНЗУРА

Сл. 19

ПРЕГЛЕДЛА
ВОЈНА ЦЕНЗУРА

Сл. 20

ОРЕГЛЕДАЛА
ВОЈНА ЦЕНЗУРА

Сл. 21

ПРЕГЛЕДАЛА
ВОЈНА ЦЕНЗУРА

Сл. 22

ПРЕГЛЕДАЛА
ВОЈНА ЦЕНЗУРА

Сл. 23

ПРЕГЛЕДАЛА
ВОЈНА
ЦЕНЗУРА

Сл. 24

Сл. 25

Сл. 26

Е Жигови са ознаком цензуре и називом места

ПРЕГЛЕДАЛА

**ГЛАВНА ВОЈНА ЦЕНЗУРА
НИШ**

Сл. 27

ПРЕГЛЕДАЛА

**ГЛАВНА ВОЈНА ЦЕНЗУРА
НИШ**

Сл. 28

**ПРЕГЛЕДАЛА
ВОЈНА ЦЕНЗУРА
ПРИЗРЕН**

Сл. 29

**ПРЕГЛЕДАЛА
ВОЈНА ЦЕНЗУРА
ЛЕСКОВАЦ**

Сл. 30

Сл. 31

Сл. 32

Војна Цензура Младеновац
М. ПАНИЋ

Сл. 33

Војна Цензура
прегледао М Милошевић

Сл. 34

ПРЕГЛЕДАНО

у Морав. арт. пук I. поз.

Сл. 35

ПРЕГЛЕДАНО
у

Дринском арт. пуку I поз.

Сл. 36

ПРЕГЛЕДАНО У ДИВ. ШТАБУ

НАЧЕЛНИК ШТАБА

МАЈОР А. Ј ПЕШИЋ

Сл. 37

ПРЕГЛЕДАНО

II. пешад. пук „Къаз Михаила”

I. Позива

Сл. 38

ПРЕГЛЕДАЛА

Војна Цензура

Комбинованог Одрода

Сл. 39

ВОЈНА ПОШТА
Морав. Дивиз. II. позива
№

Сл. 40

ЧЕТА БАТАЉО.
XIII П. ПУК II ПОЗ.

БР. *6873*

Сл. 41

И Жигови са напоменом

"Протегања"

Сл. 42

ПРЕГЛЕДАНО

Сл. 43

ПРЕГЛЕДАНО

Сл. 44

**ПРЕГЛЕДА
НО**

Сл. 45

Ј Жигови са напоменом и ознаком цензора

ПРЕГЛЕДАО ПЕРОВИЋ

Сл. 46

ПРЕГЛЕДАО

Сл. 47

ПРЕГЛЕДАНО
Зинић

Сл. 48

ВИДЕО ЦЕНЗОР
Ц Ц ЈАЗИЧ

Сл. 49

Видео цензор
А БОДИ

Сл. 50

Видео исправно
Лазар Р. Милић

Сл. 51

Видео Војни Цензор
Н. Мирковић

Сл. 52

ВИДЕО
Др. ВЕНИЈАМИН

Сл. 53

Црна Гора

ПРЕГЛЕДАНО

ПРЕГЛЕДАНО

10116 СЛОВА

ПОДАК.

191

Сл.1

Сл.2

ПРЕГЛЕДАЛА. ПРЕГЛЕДАЛА ЦЕНЗУРА _____

Сл.3

Сл.4

ПРЕГЛЕДАЛА ВОЈНА ЦЕНЗУРА

Сл.5

ПОПИС ЦЕНЗУРНИХ ЖИГОВА

Предходно морамо дати извесна објашњења. Цензурни жигови на поштанским пошиљкама ван војишта приказани су у табели са пописом цензорних места одакле су пошиљке експедоване.

Жигови на пошиљкама из јединица или установа, са војишта, посебно су приказани.

У првом попису табела има седам колона, док друга табела жигова са војишта има осам колона, из разлога што су у табелу унети жигови не само према попису и приказу на сликама, већ и они који нису обухваћени табелом а долазили су са војишта. То су жигови са напоменом или парафом или неком другом ознаком.

I ТАБЕЛА Србија

Р. бр.	Цензурно место	Бр. слике	Вел. у мм	Боја	Употреба	Напомена
1	Алексинац	5	50/30	љуб	23.1.-3.9.15	Без и са плавим параф.
2	Аранђеловац	6	48/30	црвена	3.9.15.	
3	Азања			црна	3.2.15	
4	Баточина	6	50/30	љуб	22.4.15	Са плавим парафом
5а	Београд	2	64/40	црвена	28.12.12-16.11.14	Параф плав и црвен
				плава	5.2.13	
				љуб	21.1.13-5.3.13	
б	"	19	36/34	црвена	25.1.-21.9.15	Параф плав и црвен
ц	"	19	36/34	црвена	2.6.15	"Видео цензор А.Боди" бр.сл.50
д	"	22	50/40	црвена	6.1.-22.2.15	Параф плав и црвен
ба	Битољ				24.1.15	Параф црвен
б	"	29	39/43	љубпл	25.5.15	
7	Брза Паланка				10.11.14	Параф црвен
					6.3.15	
8а	Чачак				20.11.14	"В" виђено + пар.плав
					11.9.15	Параф оловком црн
б	"	5	52/32	љубпл	20.1.-17.6.15	
9а	Ђуприја	18	55	љубпл	22.8.14-3.10.14	
б	"	5	54/33	љуб	11.10.15	Параф плав
10а	Дебар	12	22/35/37	љуб	17.9.14	Параф плав
б	"	47	31/28	љуб	2.-26.7.15	
ц	"	32	30	црна	12.8.15	
11	Г.Милановац	44	52	црна	5.11.14	
12	Гуча	5	54/34	љубпл	24.3.-16.5.15	

1	2	3	4	5	6	7
13a	Јагодина				13.3.14-25.11.15	Параф плав, црн и црвен
б	"	5	52/32	љубл	24.12.14-22.8.15	Са и без парафа
ц	"	5	50/30	љуб	4.2.-24.7.15	Са и без парафа
				љубл	12.3.-21.6.15	
				црвена	6.7.15	
д	"	11	52/32	љуб	22.8.-23.9.15	
14a	Кавадар	1	70/43	црна	22.12.14	
б	"	29	27/48	љуб	3.7.-7.8.15	
15a	Књажевац				1.9.14-27.3.15	Параф плав и црвен
б	"				25.3.15	"Виђ" + параф црвен
16	Крагујевац	6	48/30	љуб	10.4.-4.9.15	Параф љубичаст
				црна	8.4.-15.10.15	Параф црвен
17a	Краљево				2.10.15	Параф плав
б	"	12	22/35/37	љуб	20.7.-3.10.15	Параф плав и зелен
18a	Краљ.село	46	34	љуб	29.12.14-6.3.15	Параф црвен
б	"	48	33	љуб	7.11.14-9.5.15	Параф Живојин К.Спасић, свештеник
19	Крива Палан.				15.7.14	На телегр."Прегледано" + пар
20	Крупањ	6	48/30	љуб	30.6.15	Параф црвен
21	Крушевац				13.11.14	Параф црвен
22	Куманово	29	37/47	љуб	26.2.15	
23a	Лесковац				12.8.14-14.5.15	Параф црвен
б	"	6	48/30	љуб	9.12.14	Параф љуб.и црвен
ц	"	4	54/39	црна	21.1.15	
д	"	29	37/47	љубл	21.3.12	
е	"	30	40/50	љуб	25.6.15-18.10.15	
24a	Младеновац	6	48/30	црна	4.6.15	
б	"	33	50/24	љуб	6.9.-10.9.15	
ц	"	34	40/53	љуб	22.9.15	

1	2	3	4	5	6	7
25	Неготин	5	50/30	црвена	6.4.15	
26	Неготин Вардар	29	39/48	црна	2.-5.4.15	
27a	Ниш				23.8.14-	“В” виџен + пар.плав
					25.8.14-29.10.14	Пар.црвен + “В” виџен
б	“	21	52/42	љубпл	1.9.-12.10.14	
ц	“	20	45/40	љуб	26.11.-1.12.14	
д	“	22	50/40	љуб	15.8.-12.10.14	
е	“	27	45/54	љуб	15.9.-8.4.15	
				љубпл	31.12.14-8.4.15	
ф	“	29	38/49	љуб	22.2.-1.3.15	
г	“	28	38/58	љубцв	1.8.15	Параф плав
х	“	44	50	љуб	7.6.15	
и	“	25	30	црвена	12.4.-31.10.15	
				љубцв	12.4.-30.6.15	
				љубпл	15.4.-13.5.15	
ј	“	26	55x29	љуб	21.5.15	
				црвена	14.8.-21.9.15	
28	Осечина				3.7.15	“В” виџено+ пар.црвен
29	Ораховац				1.2.15	Парф црвен
30	Параћин	16	55x55	црна	17.2.15	
31	Пирот	29	38/48	љубпл	21.5.15	
32a	Пожаревац	8	48/50	љуб	23.8.14	
б	“	11	50/30	љуб	21.2.-6.4.15	
33	Прилеп	45	39/8	љубпл	2.9.-7.10.14	
34	Пријеполје	15	38/57	љубпл	19.12.14	Параф црвен
35	Приштина	29	38/48	љуб	5.1.-23.4.15	
36	Призрен	29	38/48	црвена	18.6.-11.9.15	Параф црвен
37	Прокупље	29	37/43	љуб	3.2.-19.7.15	
				љубцв	14.5.-18.6.15	

1	2	3	4	5	6	7
38a	Ражањ	5	50/32	љуб	5.7.15	
б	“	29	38/47	љуб	9.10.15	
39a	Скопље	13	54x18	црна	4.5.-26.10.14	
				плава	5.5.14	Параф црн
б	“	29	52/40	љуб	18.2.-14.7.15	Параф љуб, плав, црвен
ц	“	29	37/47	љубпл	22.3.-19.8.15	Параф љуб, плав, црвен
				љубпл		
				љубив		
д	“	25	32	љубпл	19.9.15	Параф црвен
				плава		
40a	См.Паланка	11	50/30	љуб	22.2.-17.8.15	
				црна	22.2.15	
б	“				18.2.15	“В” виђен+ пар.црвен
ц	“				17.8.15	Параф црвен
41a	Соко Бања	11	50/30	љуб	22.6.15	Параф црвен
б	“	51		љуб	2.4.15	“Видео исправно” Лазар С.Милић
ц	“	51		љуб	30.9.15	“Видео исправно” Павловић
42	Струмица				10.5.15	Параф плав
43	Свилајнац	1	70/43	црна	27.2.15	
44	Шабач				17.6.15	Параф плав
45	Штип				4.2.14-1.1.15	Параф црвен
46	Тетово	29	37/45	црна	27.5.15	
47	Топола				29.9.15	“Виђено” плав
48	Трстеник	6	49/30	црна	26.9.14	
49	Уб				25.6.15	Параф црвен
50	Урошевац	29	42/55	плава	17.8.15	Параф црвен
51a	Ваљево				3.9.14-8.6.15	Параф љуб. и црвен
б	“				14.12.14-9.5.15	“В” виђен, плав, црвен

1	2	3	4	5	6	7
52a	Варварин	17	52/43	љуб	1.2.15	“Виђено”, пар. црном оловком
б	“				26.12.14	“В”, црвен
					5.1.15	“Виђ.” плав
					16.1.15	
53	Владичин Хан				3.12.14	“Виђено” у овд. војн. болници у Вл. Хану” са плав. пар, + Нишка ценз. по сл. 20 + плави пар.
54a	Власотинце	29	38/47	љуб	23.3.-10.8.15	
				љубпл		
				љубцв		
б	“	23	40/50	љубпл	13.9.15	
					17.9.14	Параф плав
55a	Врање				20.10.14-11.5.15	Параф плав и црвен
б	“				4.1.-18.1.15	“В”, виђено, црвен
ц	“				4.6.15	“Прегледано А.Ј.П.”
д	“	49	30/30	љуб	12.7.15	
				љуб	28.2.-25.11.15	Параф плав и црвен
				љубпл		
				љубцв		
56	Врањ.Бања	29	37/47	љубпл	23.6.-5.8.15	
57a	Врњци				18.7.14-3.9.15	Параф плав и црвен
б	“				3.9.-23.9.14	“В” виђен, плав и црвен
ц	“	6	48/30	љуб	30.12.14-13.6.15	
58	Зајечар	5	52/32	љуб	11.6.-3.9.15	Параф плав и црвен
59	Са Косова	7	55/52	љуб	11.4.15	
60	Албанија	10	38/23	црна	24.11.15	

I ТАБЕЛА Црна Гора

Р. бр.	Цензурно место	Бр. слике	Вел. у мм	Боја	Употреба		Напомена
					3	4	
1	Скадар	1	40	љуб	3.-17.12.15		
					10.1.16		
2а	Подгорица	2	42	црна	2.5.15		
б	"	3	40/25	љуб	24.12.15		
ц	"	4	40/24	црна	12.15		
д	"	5	40/52	љуб	11.15		

II ТАБЕЛА Србија

Р. бр.	Јединица установа	Бр. слике	Вел. у мм	Боја	Употреба		Параф
					3	4	
1а	ВПУК				14.10.12-20.6.15		плав црвен љуб црн
б	"				28.7.13		"В", виђен
ц	"				27.9.14		"Виђ"
д	"	3	63/38	љуб	12.10.12-30.10.12		
е	"	1	70/40	црна	25.10-21.11.12 11.7.13		
ф	"	2	64/40	црна	12.10.12 15.7.13		љуб
г	"	6	48/30	љубпл	11.4.15		црвен

1	2	3	4	5	6	7	8
x	"	5	50/32	љуб	17.2.15		плав
2a	ВПА				11.10.-21.12.12		
					9.1.-16.3.13		
б	"	2	64/40	љуб	11.10.12		
ц	"	3	63/38	црна	13.11.12		
д	"	6	48/30	љубпл	7.9.15		
з	ВПА				9.11.12		
					2.1.-10.4.13		
4a	ВПА				10.11.12-18.2.13		
б	"	2	64/40	црна	21.11.12		
5a	Шт. ВК				9.4.15	АББР Виђено	црвен
б	"				9.6.15	"В"	црвен
ц	"			љуб	7.7.15	Штаб Врховне команде Бр.-----	
ба	Кда Одбр. Београда			љуб	25.6.15	Штаб Команде Београда Бр.-----	плав
б	"				2.2.15	"В", виђено	црвен
7	Дунав. див.			љуб	22.4.15	Команда Дунав. див. II поз	љуб.
8	Косов. див. област			љуб	11.7.13	Кда. Косов. дивиз. области No _____ + П.В.К.	
9	Коњ. див.				12.8.14	"Прегледано" + "В"	љуб
					17.6.15		црвен

1	2	3	4	5	6	7	8
10	Морав. див.			љубпл	28.12.14	Двокружни жиг од 28 мм са натписом ВПМД II поз.	
11	ВП Мор. див. II поз			љубпл	6.11.14	“Прегледао” Младен Божић	црни
12	ВП Комб. див				19.3.15		
13	Кда. Примор. трупа			љуб	31.3.13	Команда Приморских трупа Бр. _____ оверава капетан	плав
14	Мор. арт. пук	35	36/54	љуб	10.8.15	“Прегледано” у Морав. арт. пук I поз.	
15	Дрин. арт. пук					Прегледано у Динарском арт. пук I поз	
16	II пеш. пук. “Књаз Михаило”	38	32/58/19	љуб	24.7.15 28.7.15	Прегледано II пешад. пук “Књаз Михаила” I позива	
17	IX пук II поз. III бат				30.3.15	“Видео цензор”, војна пошта	љуб
18	Див. штаб	37	57/36/41	црна	24.3.15 31.3.15	Прегледано у Див. штабу Начелник штаба мајор А. Ј. Пешић	
19	14 пеш. пук	41	44/35	љуб	14.12.12 15.12.12	14. Пеш. пук Бр. _____	
20а	XV пеш. пук	41	60/48	љуб	6.3.-29.9.15	4. батаљон XV пешад. пука II позива Народне војске Бр. _____	црвен
б	“			љуб	3.3.15	XV пешад. пук II позива Народне Војске	
21	XIV пеш. пук I позива			црна	9.12.12		

1	2	3	4	5	6	7	8
22	IX пеш. пук	40		љуб		IX пешадиски пук "Краља Николе" No _____	плав
23	Коњ. див				24.11.14	I Коњ. пук "Цара Душана"	плав
24	Коњ. див				6.8.15	II Коњ. пук "Цара Душана" I позива + "ВИ" С.б.	љуб
25	XI пук				1.7.15	2 чета I батаљ. XI пук II позива	плав
26	Морав. див.				12.8.14 18.11.14		црвен плав
27	IX пеш. пук I позива					"Виђено"	плав
28	XV пеш. пук Тим. див. I поз.				7.1.15	Параф	плав
29	ВП Тим. бриг.			љуб	6.12.14		
30	ВП Ужич. бриг			љуб	11.10.15		
31	ВП Лимс. бриг	5		љубпл	3.7.15		
32a	ВП Бран. одр.	42		црвена	13.8.14 22.8.14		
б	"	2		љуб	8.8.14		
33	Комбиновани одред	39		црвена зелена	8.8.15 3.10.15	Прегледала војна цензура Комбинованог одреда	
34	Кнт Места Крива Паланка	41		љуб	30.6.13	Командант Места Криве Паланке Бр. _____	
35	Гл. нишка војн станица				10.1.13	"Виђено"	плав

1	2	3	4	5	6	7	8
36	И пеш. пук II поз				13.3.15 18.3.15	“В”	црн љуб
37	ВПК				13.3.15	параф	плав
38	Морав. див.				22.4.15	I пук Морав. див. II позива	плав
39	ВП Битољ	1	70/43	црна	26.7.13		
40	ВП Дебар	47	31/28	љубпл	30.7.13		
41	ВП Ђаковица	43	68	црна	17.7.13		
42	ВП Ђевђелија	53	54x28	љуб	23.5.15		
43	ВП Гостивар			плава црвена	2.10.14-20.10.14		
44	ВП Љеш	3	63/38	црна	21.1.13		
45	ВП Н. Варош	6	48/30	љуб	20.3.15		
46	ВП Пријепоље	15	38/57	љуб	18.12.14		
б	“	6	48/30	љуб	18.3.15		
47	ВП Прилеп	29	38/52	љуб	20.2.15		
48	ВП Штип	29	38/47	љуб	4.4.15		
49	ВП Тетово				25.1.13	“Видео”, капетан	љуб

III ТАБЕЛА Србија

Р. бр.	Јединица установа	Бр. слике	Вел. у мм	Боја	Употреба	Напомена	Параф
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Војиште				16.4.1878	“Да се пропусти”, Контролор писама параф	црн
2	“				21.3.1886	“Видио”, Марковић	љуб
3	“				1912-1915	Само 99 парафа	плав црвен
4	“				3.1.14-14.9.15	Само “В” без других напомена	плав црвен црн
5	“				24.7.14-11.2.15	Само “Видео” или “Виђено” без других напомена	плав црвен црн
6	“				9.5.15	“Оверио”, кдир пор. Ст. Ђорђевић	љуб
7	“				10.7.15	“Видео”, кдир Ст. Ђорђевић	љуб
8	“				28.5.15	“Вид” С. П.	плав
9	“				4.6.15	“В” С. Ђ.	плав
10	“				4.7.15	Командир С. Ђорђевић	љуб
11	“				21.7.15	Кдир пп М. М. Пауновић + параф	љуб
12	“				28.8.15	“Прег.” + параф	плав
13	“				8.9.15	“Прегледао”, капетан	црн
14	“				12.8.14	“Прегледао” Св. Попадић + В.П.Коњ.д.	црн
15	“				20.12.14	“Прегледао”, пп Тешић	црн
16	“				3.3.15	I пеш.пук II позива + “В”	плав

1	2	3	4	5	6	7	8
17	“				4.3.15	“Прегледао”, Ве Павловић пп, + “Виђ”	
18	“				8.3.15	“Видео”, водник Бора Ценић + “Виђено”, кдр чете Са Васић	љуб
19	“				12.3.15	“Виђено”, наредник Васић	љуб
20	“				3.4.15	“Исправно”, кдир пор Ст.Костић	љуб
21	“				11.4.15	“В” М.Павловић Васић	љуб
22	“	20	45/40	лубпл	18.10.14	“В”	црн
23	“	11	50/30	љуб	19.12.14		
24	“	5	54/32	црна	19.2.15		
25	“	22	50/40	љуб	5.5.15	“В”	плав
26	“	22	50/40	љуб	14.5.15		
27	“	22	50/40	љуб	20.5.15		
28	“	22	50/40	љуб	9.7.15	Параф	љуб
29	“	22	50/40	љуб	11.7.15	Параф	љуб
30	“	5	52/32	љубпл	26.7.15		
31	“	4	52/31	љуб	2.9.15		
32	“	14	57	љуб	4.9.15	Параф	црн
33	“	23	37/47	љуб	30.9.15		
34	“	4		љуб	31.1.-16.2.15		
35	“	4		љубпл	16.2.15	“Виђ.” + параф	црвен
36	“	22	50/40	љуб	27.-28.2.15 11.4.15		
37	“	17	52/43	љуб	11.-15.3.15		
38	“	34	40/53	љуб	22.9.15		

Литература и архивска грађа

1. Зборник XXIX стр. 671, Закон о уређењу војних пошта од 24. 9. 1876. године.
2. Архив Војно Историјског Института, даље АВИ, из Београда, разна акта српско-бугарског рата; к. 6, бр. 4, лист 1.
3. Службени војни лист, 1912. година, Правилник за поштанску службу у рату, од 10. 12. 1912. године стр. 493-94.
4. АВИ, Поп. 2, в. цензура, к. 26, ф. 8, д. 56/1.
5. Исто, к. 20, ф. 14, д. 5.
6. Исто, к. 24, ф. 36, д. 9.
7. Исто, к. 42, ф. 3, д. 22.
8. Исто, к. 24, ф. 9, д. 36.
9. ПТ "Весник", 1913, стр. 94, 95, 96.
10. Исто, Нр. 8, 1914, стр. 165, Распис бр. 99, ПТ. бр. 69422 од 27. 11. 1914. године.
11. Службени војни лист, Ниш, 30. 5. 1915. године / Овом Уредбом замењена је Уредба о војној цензури, објављена у "Службеном војном листу", у броју 11 од 6. 5. исте године.
12. Поштански документи ради истраживања љубазно су пружени аутору од стране пок. др Новаковића и од Др Ј. Величковића; такође коришћени су поштански документи аутора.

КРАЉЕВИНА

СРБИЈА

ВОЈНИЧКА

ДОПИСНА КАРТА

Војном Контролом
прегледано

Г-ђа Јерка Пав. Никодић

Само за адресу.

Београд
Светосавска 91 бр. 20

Кривошеју Стјепану из
 партије Архиваријата у Београду
 Тасотини
 Милошу Петровићу
 Милошевићу

Писмо из Ивањице (16. 4. 1878.) са напоменом:
 “Да се пропусти. Контролор писама”.

Видио
 Марковић

ВОЈНИЧКА ДОПИСНА КАРТА

Госп. Петру Павловићу артиљеријски
 писару у Иштванданцима
 у Ниш

На овој страни стављаће се само адрес.

Дописна карта отпремљена из Пирота (19. II 1886.) од IX пука
 са напоменом: “Видио Марковић”.

Srpska Pijesa

КОМАНДА ПРИМОРСКИХ ТРУПА

Sarajevo

Br. 1000
Recoms

Писмо из Сан Ђовани ди Медова за Сарајево (31.3.1913.) са ознаком цензуре "Команда Приморских трупа" Бр оверава капетан.

Војничко писмо

ПРЕГЛЕДАНО

Годисњу Маса Павловићу, из Београда

Handwritten notes in the bottom left corner

Крагујевац
31. Маја 1913

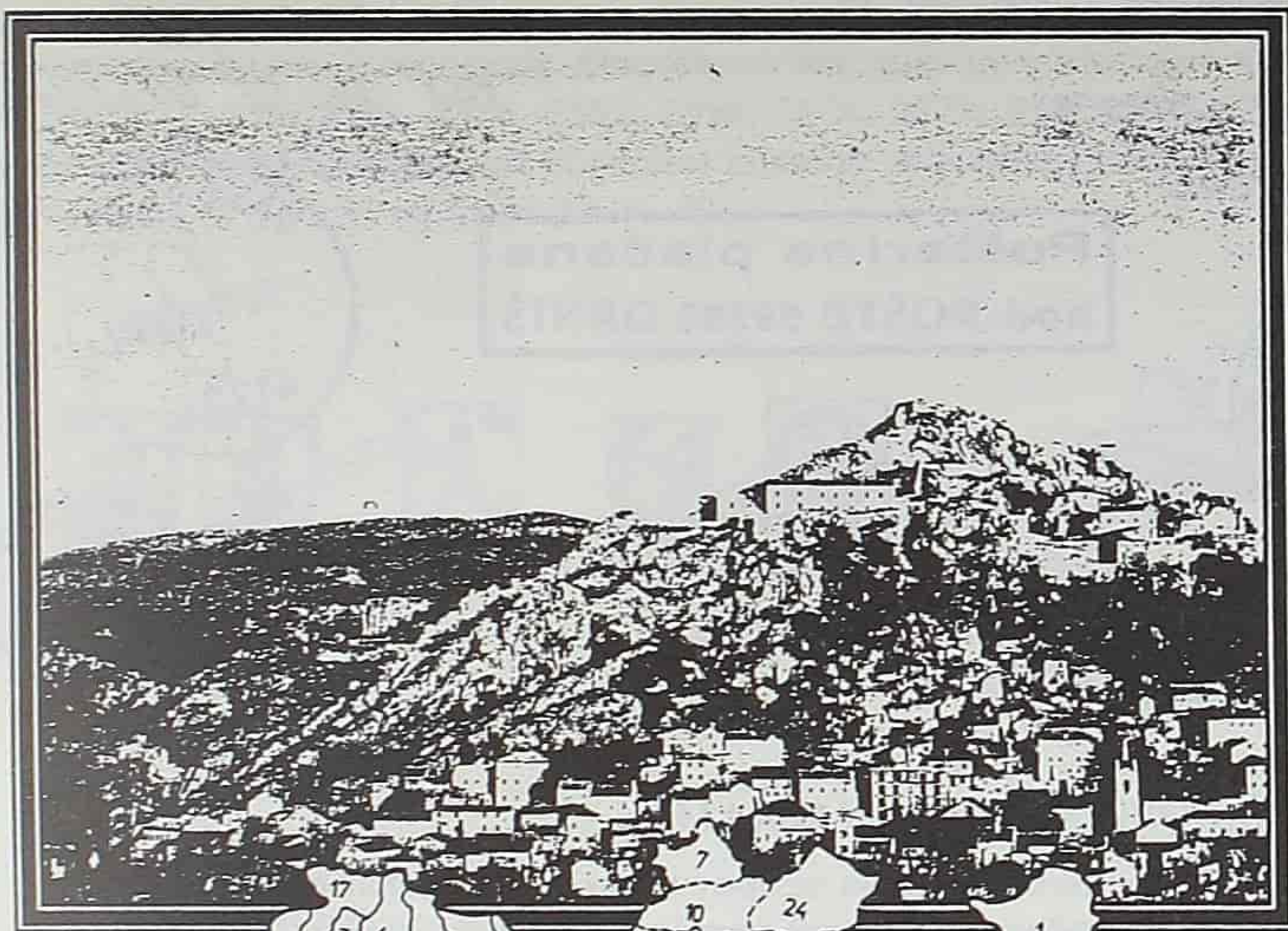
Војничко писмо из ВП Баковица за Крагујевац са ознаком цензуре "Прегледано".

ПОШТАНСКИ САОБРАЋАЈ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ КРАЈИНИ

Република Српска Крајина силом прилика раздвојена је у две територијално неповезане целине. У географском смислу западни део чине следеће области: Северна Далмација, Лика, Кордун, Банија и Западна Славонија. Источни део уз границу са СР Југославијом тзв. Подунавску крајину чине Источна Славонија, Барања и Западни Срем.

Хронологија догађаја која је утицала на поштански саобраћај одвијала се следећим редом:

- мај 1990. Изборна победа ХДЗ.
- 25. 07. 90. Српски сабор у Србу доноси декларацију о аутономији Срба у Хрватској и одлуку о плебисциту српског народа са подручја авнојевске Хрватске.
- 17. 08. 90. Плебисцит српског народа у Хрватској.
- 31. 03. 91. Почетак оружаног сукоба у Крајини догодио се код места Мукиње на Плитвичким језерима.
- 25. 06. 91. Одлуком хрватског Сабора проглашена сувереност Републике Хрватске.
- 03. 07. 91. Наредбом ХПТ-а Загреб затворена је до даљњег пошта 44240 Двор на Уни са подручним поштама.
- 09. 08. 91. Одлуком Управног одбора хрватског железничког предузећа забрањен железнички саобраћај у САО Крајини.
- 14. 08. 91. Проглашена САО Западна Славонија (Пакрац) која је саставни део САО Крајина. Агресија хрватске војске на општину Окучани условила је прекид рада јединица ПТТ саобраћаја ПТТ мреже 55430 Окучани.
- 19. 08. 91. САО Источна Славонија, Барања и Западни Срем формирала је Владу у Даљу. Седиште Владе је у Вуковару.
- 20. 08. 91. Основано је ЈП ПТТ саобраћаја "Двор" Двор на Уни. Поште са овог подручја почеле су са радом 11.09.91.
- 16. 10. 91. Одлуком Владе РСК основано ЈП ПТТ саобраћаја.
- 19. 12. 91. Посланици Народне Скупштине САО Источна Славонија, Барања и Западни Срем усвајањем Устава и уставног закона одлучили да ова област заједно са САО Крајинном чини РСК (Бели Манастир). Уставотворна скупштина у Книну је усвојила Устав и прогласила Републику Српску Крајину.
- 01. 01. 92. Сва претходно основана предузећа на подручју САО Крајина удружена су у Јединствено ЈП ПТТ "Крајина", са седиштем у Книну.
- 03. 01. 92. Обустава борбених дејстава на територији бивше Републике Хрватске.
- 15. 01. 92. Одлуком ХПТ-а повучене су из течаја марке Југославије (Окружницама бр. П-1-4603/91; П-1-4721/91).
- 5-25. 04. 92. Долазак плавих шлемова у Југославију.
- 12. 12. 93. Општи парламентарни и демократски избори на свим нивоима, као и избор председника Републике РСК.

КНИН,
главни град
Републике
Српске Крајине

Погледајмо како су изгледале коверте и дописнице које су обављале своју функцију у Републици Српској Крајини.

ФРАНКИРАНА ПИСМА ИЛИ ДОПИСНИЦЕ

I ПИСМА БЕЗ ПОШТАНСКИХ МАРАКА

На писму је најчешће се руком исписана порука: "POŠTARINA PLAĆENA KOD POŠTE (број поште и име места)", уз поштански жиг одговарајуће поште. Може да пише и једноставније "PORT PAYE" или "TAXE PERCUE". Постоје и штамбиљи са одштампаном поруком "POŠTARINA PLAĆENA KOD POŠTE" (број поште и име места), или само "PLAĆENO" уз поштански жиг поште.

Постоје писма (нису честа појава) са машинским жигом или компјутерском налепницом.

3000.-

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА
У БЕТОВУ

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА
КОД ПОШТЕ 41324
ЈАСЕНОВАЦ

Poštariina plaćena
kod POŠTE 59320 DRNIŠ

II ПИСМА СА ПОШТАНСКИМ МАРКАМА

По мом мишљењу занимљива писма за проучавање и сакупљање су:

А) Писма послата по избијању ратних сукоба у Југославији (31. 03. 1991.) у зоне ратних дејстава било са територија појединих Република (касније самосталних држава), или из саме Крајине. Потребно је да се на њима јасно означава жиг поште до које су стигла (писма) и разлог њиховог враћања на полазну пошту: "ODREDIŠNA POŠTA NE RADI, PREKID SAOBRAĆAJA, PREKID PROMETA, RATNA DEJSTVA, RATNA ZONA" итд. Занимљива су и пропагандна писма Републике Хрватске која су имала одређену поруку од којих наводим неке: "STOP THE WAR IN CROATIA, HELP CROATIA NOW, RECOGNITION TO CROATIA" и друге.

УПРАВНИКУ ПОШТЕ

Личко Лешће 48224

Велика Крушка Крајина

RETOUR 11200 БЕОГРАД

Б) Писма која су ишла у периоду до 24. 03. 1993. године на којима се користе поштанске марке Југославије. Ове марке затечене су у поштама и депоима (Michel по. 2520, 2531, 2537, 2555, 2556, 2557, 2558, 2568, 2573, 2582, 2583, 2585 и 2588). После наведеног датума на мањим поштама користе се марке Југославије све до појаве "A i R" марака (15. 06. 93 односно 22. 11. 93).

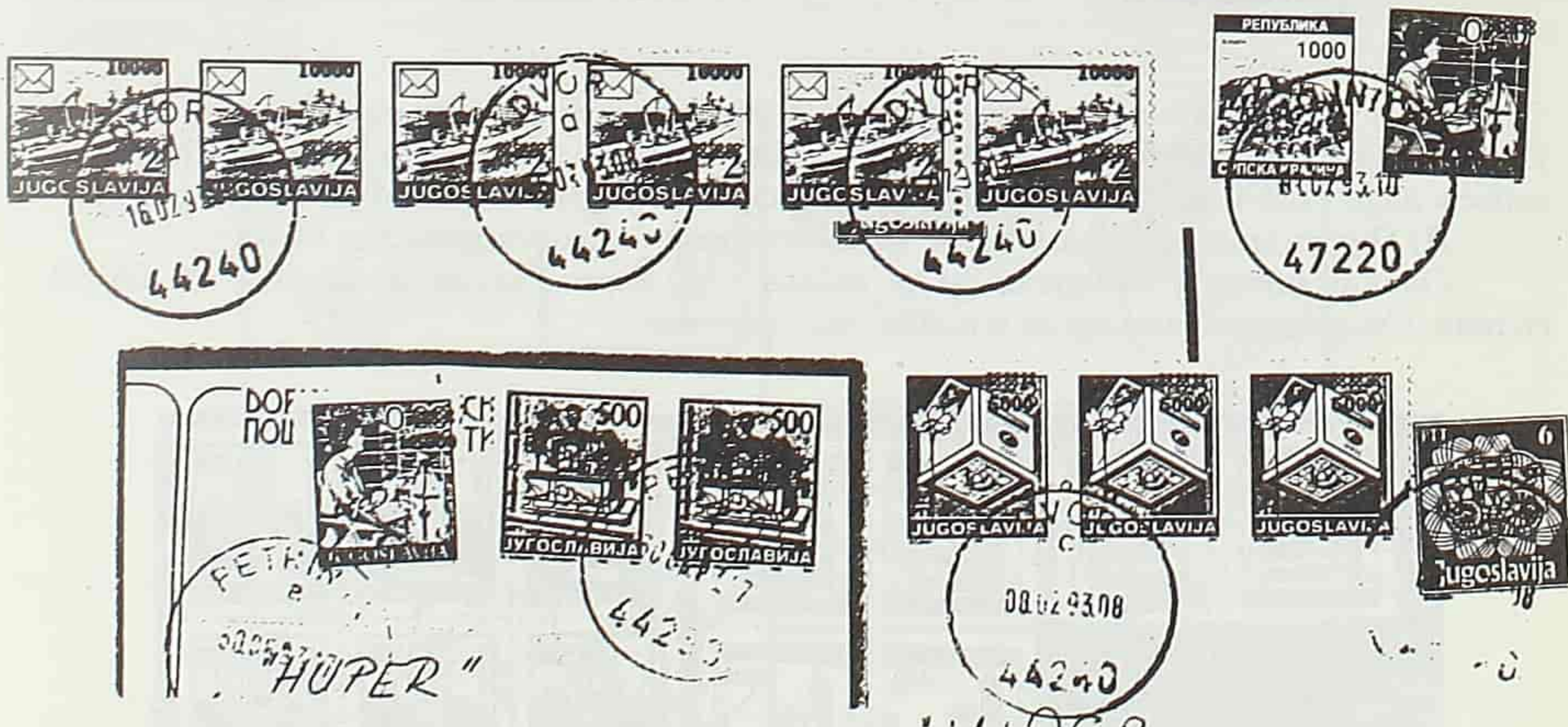

Ц) Писма франкирана поштанским маркама Републике Српске Крајине.

Због физичке раздвојености територије РСК овде постоје неке специфичности: Прве редовне марке појавиле су се у Подунавској крајини (Вуковар) тек 24. 03. 93. године, а у западном делу (Книн) са закашњењем од месец дана.

Друга серија марака популарно названа "осмице", заправо су претиснуте редовне марке Југославије које су се затекле у книнском депоу.

Ове марке прештампане у Книну (без ознаке државе) обављале су своју функцију у периоду крај маја до половине августа месеца искључиво у западном делу РСК. Због велике инфлације на ковертама је залепљено и по 10-так марака, често једна преко друге. Писма са овим маркама су дефицитарна и тражена.

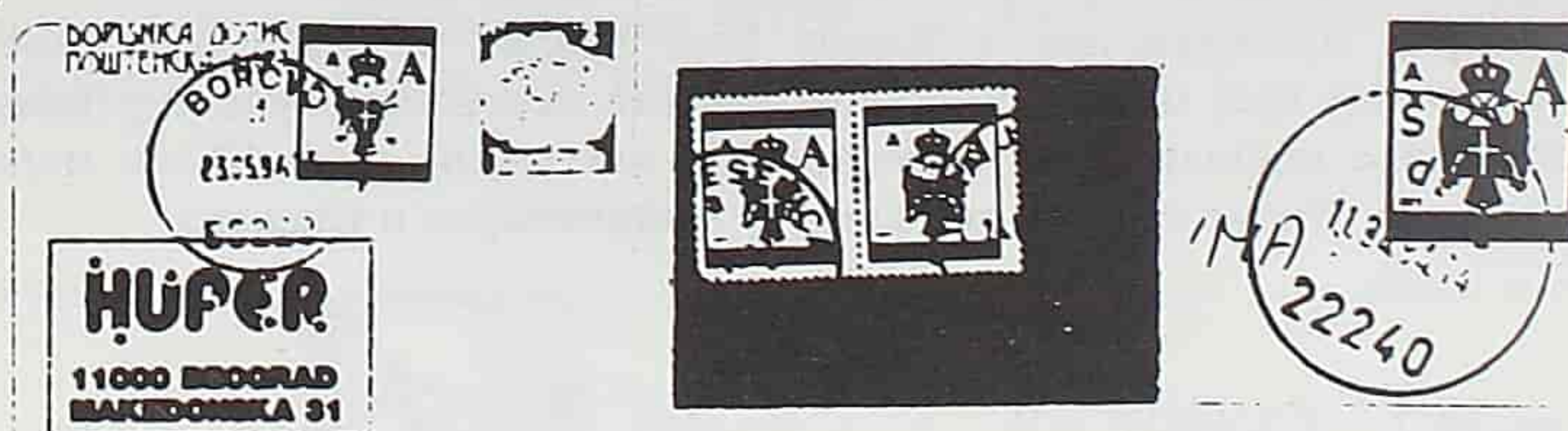
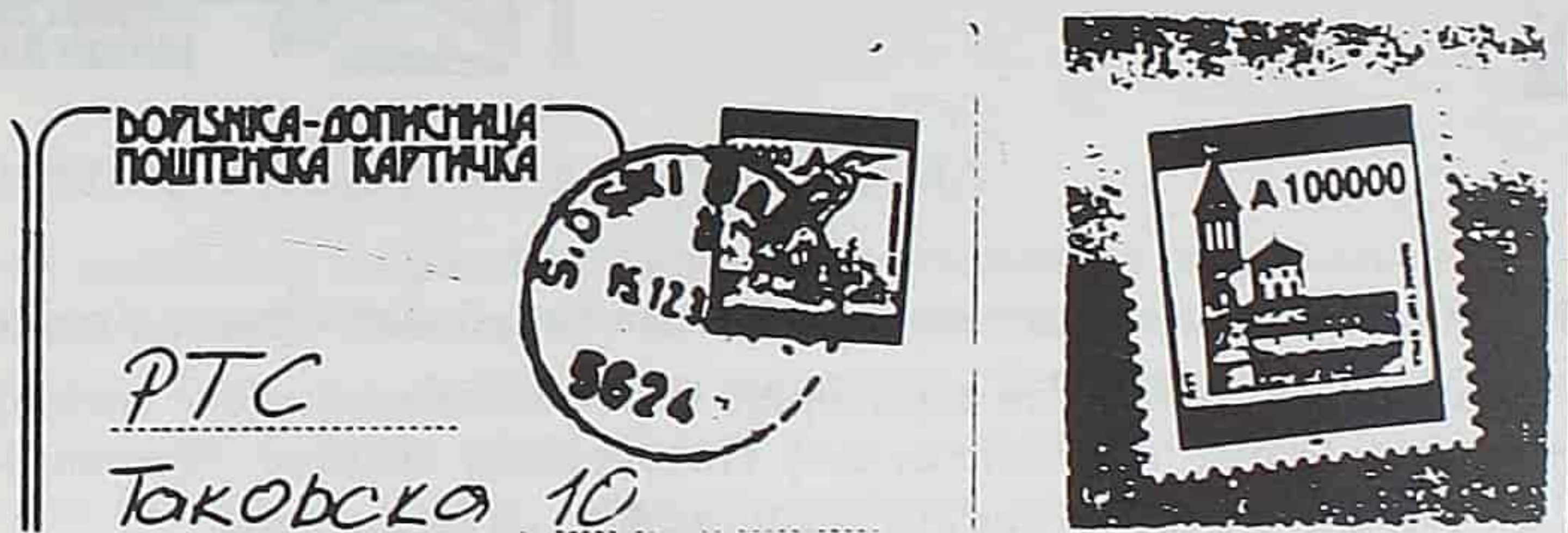

Занимљива је и четврта серија редовних марака са деноминованим “д”. Ове марке су у промету биле јако кратко (око месец дана) искључиво на територији Подунавске крајине (Вуковар). Оригинална писма са овим маркама су јако ретка и тражена.

Марка од 100000/д није била у поштанском саобраћају. Постоје услужно жигосани коверти са овом марком, и постоје писма на којима она служи као украс.

Од 1.11.93. године имамо занимљив случај да је у једном делу РСК (Подунавска Крајина) у употреби деноминована “А” марка, а у другом (Западна крајина) само “А” марка. Види текст: П. Вукадин, Филателиста бр. 215/216, 15. Такво је стање у читавој 1994. години, док сам на неколико писама у 1995. години приметио деноминовану “А” марку и из Западне крајине: Глина и Личка Јасеница. Ову појаву објашњавам утрошком постојећих “А” марака у Западној крајини.

Такође и нове редовне марке издате 10. 12. 1994. године још увек нису у употреби у западном делу Крајине већ само у Подунавској крајини.

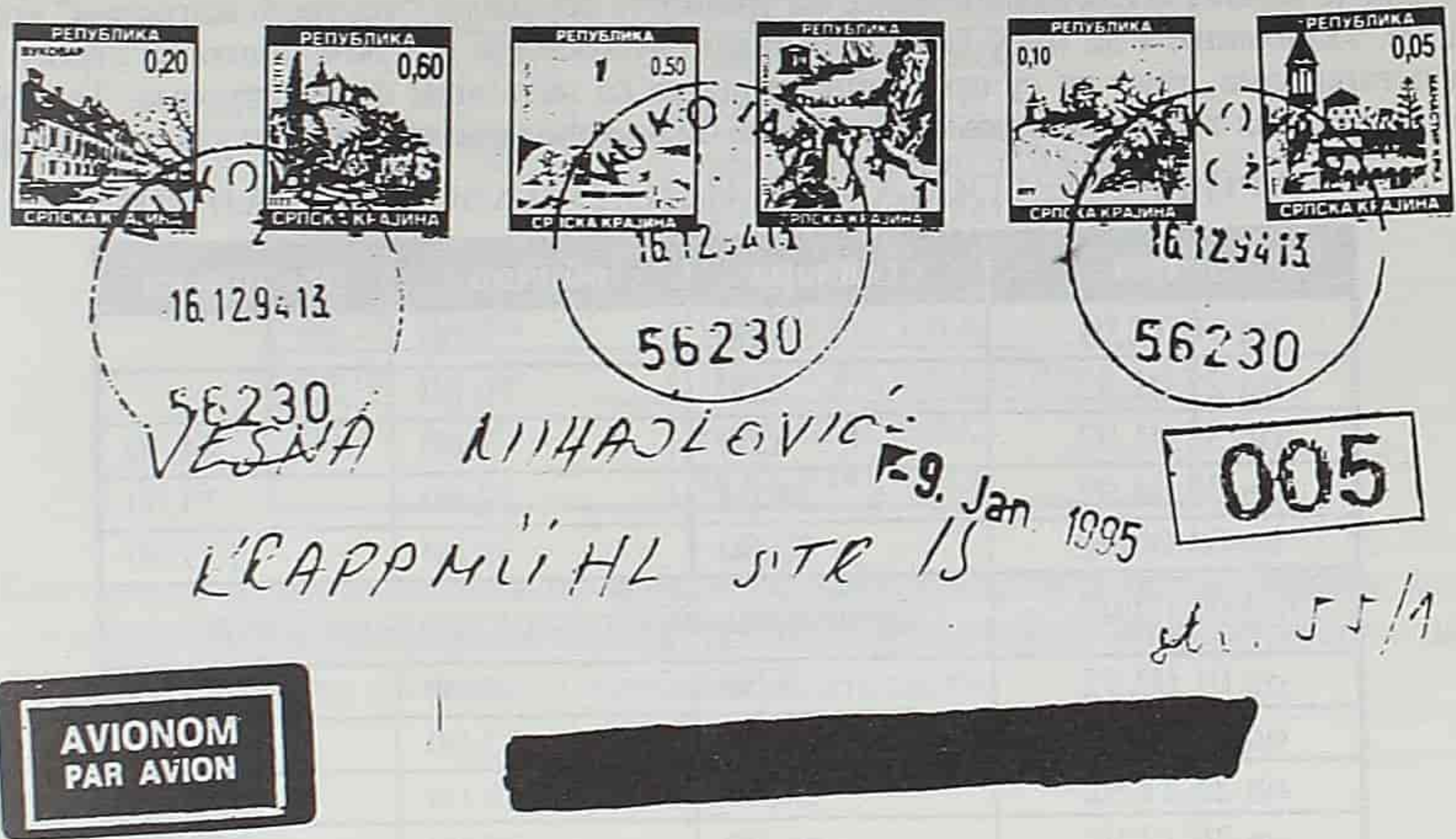
Није без значаја да се у оба дела РСК користе најчешће коверти и дописнице са уштампаном марком Југославије преко којих се лепе поштанске марке РСК. Напомињем да је РСК издала свој коверат и дописницу почетком децембра 1993. године.

Д) Писма мешане франкатуре (југословенске марке са маркама РСК).

Оваква писма уобичајена су до појаве “А” марке, дакле од 24. 03 - 15. 06. 93. године. Спорадично јављају се и после овог датума.

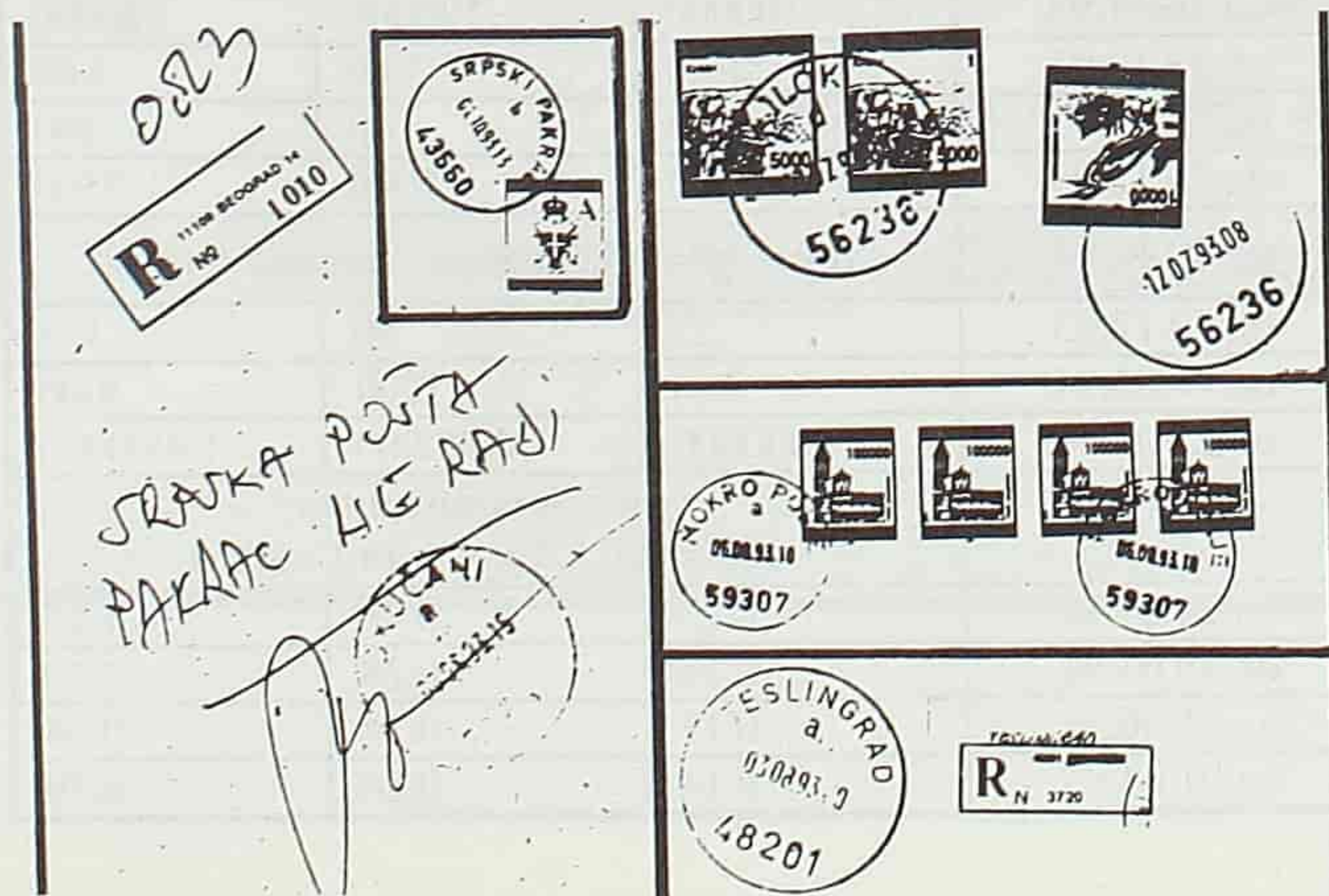
Е) Писма која одлазе у, или долазе из иностранства. Ових писама је јако мали број, посебно оних која су приспела из западноевропских земаља.

Ф) Предпостављам да постоје писма франкирана хрватским маркама из РСК (пограничне или УНПА зоне). Моји покушаји да са филателистима из Хрватске разрешим ову недоумицу остали су безуспешни. Напомињемо да се ово не односи на приватно претискивање хрватских марака за авионску пошту (Хрватски кат. бр. 1 и 2).

Г) Пошта UNPROFOR-а. О овој пошти дат је детаљан приказ: В. Прикић, Филателиста бр. 211, 10 и Филателиста бр. 213/214, 16-20.

Зграда некадашње поште Пакрац и телефонска централа остале су на хрватској страни, тако да је српски део села био без поште од 15. 08. 91. до 1. 10. 93. године. Пошта 48201 ЛИЧКИ ОСИК променила је назив у 48201 ТЕСЛИНГРАД од 1.01.92. године. Пошта ТИТОВА КОРЕНИЦА променила је назив у КОРЕНИЦА од 16.03.92. године. Према подацима добијеним од управника суседних пошта следеће поште су уништене или затворене због крајинско-хрватског рата: 41415 ГОРЊА БУЧИЦА, 44252 СТАНКОВАЦ, 44263 МАЈА, 47253 ПЕРЈАСИЦА, 47306 САБОРСКО, 48224 ЛИЧКО ЛЕШЋЕ, 48236 ПОДЛАПАЧА, 48244 ЛОВИНАЦ и 57301 ПОЛАЧА.

Посебно занимљиво поглавље су коришћење тарифа за писма и дописнице. Према мојим подацима само у Подунавској крајини (Вуковар) коришћене су вредности према ценовнику ПТТ Југославије. Потребно је прибавити ако је могуће и податке за Западну крајину (Книн). Ово је важно за сакупљаче јер се на тржишту појављују “услужно жигосани” коверти и дописнице. Напомињем да нису сви шалтерски службеници на свим поштама строго водили рачуна о тарифама, тако да су пролазила и писма са нетачним франкатурама. Такође старе тарифе, код бржих тарифних промена остајале би важеће неколико дана и у новој тарифи.

ТАРИФЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ И ПОДУНАВСКОЈ КРАЈИНИ

датум	стандард	обично	препорука
од 10.12.91.	5.00	6.00	
од 25.01.92.	8.00	10.00	
од 31.01.92.	6.00	7.00	24.50
од 23.04.92.	18.00	22.00	73.00
од 04.06.92.	32.00	39.00	129.00
од 01.07.92.	деноминација динара скидање 1 нула		
од 01.07.92.	5.00	7.00	22.00
од 03.09.92.	9.00	13.00	43.00
од 25.11.92.	27.00	40.00	130.00
од 26.12.92.	45.00	70.00	220.00
од 22.01.93.	85	130	410
од 11.03.93.	150	250	800
од 01.04.93.	300	700	2200
од 01.05.93.	700	1700	5400
од 03.06.93.	3000	5000	16000
од 19.08.93.	919000	1300000	4300000
од 11.09.93.	1000000	2000000	6000000
од 21.09.93.	4000000	8000000	23000000
од 30.09.93.	17	33	95
од 01.10.93.	деноминација динара скидање 6 нула		
од 21.10.93.	230	450	1300
од 11.11.93.	6400	12500	36100
од 26.11.93.	100000	190000	540000
од 13.12.93.	1.00	2.00	5.00
од 22.12.93.	20	40	100
од 25.12.93.	500	1000	2500
од 30.12.93.	деноминација динара скидање 9 нула		
од 30.12.93.	25	50	125
од 07.01.94.	600	1200	3000
од 22.01.94.	3000000	6000000	15000000
24.01.94.	уведен нови динар 12000000 = 1 н.д. или 1 - DEM		
од 24.01.94.	0.23	0.46	1.15
од 18.03.94.	0.14	0.28	0.70
од 21.06.94.	0.12	0.24	0.64
од 01.04.95.	0.14	0.28	0.70

НОМИНАЛЕ ПОШТАНСКИХ МАРАКА У
ПОДУНАВСКОЈ КРАЈИНИ

од 24. 03. 93.	200, 500, 1000, 2000
од 15. 06. 93.	5000, 10000, 50000 100000, "А"
од 01. 11. 93.	деноминовано д/5000, д/10000, д/50000, д/"А"
од 22. 11. 93.	"R"
од 26. 02. 94.	0.50, 0.80, 1 н.д.
од 06. 07. 94.	0.30, 0.40, 0.60, 0.70
од 10. 12. 94.	0.05, 0.10, 0.20, 0.50, 0.60, 1 н.д.

Као што се може закључити из приказаних табела чита је неподударност вредности марака са тарифама у одговарајућем периоду до 26. 02. 1994. године. Извесно решење нађено је увођењем "А и R" марака, али тиме су изгубили филателисти.

ПРЕДФИЛАТЕЛИЈА ДА ИЛИ НЕ ?

За период од увођења редовног поштанског саобраћаја у Кнежевини Србији па све до појаве и употребе првих поштанских марака (од маја 1840. до јула 1866. године) међу филателистима је одомаћен и прихваћен назив "Предфилателистички период (Кнежевине) Србије". Да будем искрен, и сам га редовно користим. Међутим, у последње време, од када се озбиљније бавим овом проблематиком, почињем све више да размишљам о свему што је везано за поменути период, па тако и о исправности самог назива.

Тако, долазим на становиште да је назив "Предфилателистички период" можда погрешан и да га треба изменити. Наиме, реч предфилателистички означава да је то био период пред (испред) филателистичког периода, са чим се апсолутно не можемо сложити. Заправо, ако се узме да реч филателија потиче од грчке речи "филос" и означава пријатељство које се остварује између два лица (пријатеља) путем преношења поштанских писама, онда се са сигурношћу може тврдити да је тога било и у најранијем периоду поштанске историје Кнежевине Србије. Према томе, и овај период је свакако био "филателистички" а не "предфилателистички".

Због свега тога, размишљам и предлажем, да се овај период назове: "Рани филателистички период Кнежевине Србије" (1840-1866.) или "Филателистички период Кнежевине Србије, пре излажења првих поштанских марака" или "Пра-филателистички период Кнежевине Србије". Први предлог је сам по себи јасан и разумљив и не треба га посебно коментарисати. Други предлог конструишем преводећи еглески назив за овај термин (Preadhesive Period) који користи г. Мирко Рашић у својој књизи "The Postal History and Postage Stamps of Serbia", где се "preadhesive" може превести као "период пре лепљења марака". У трећем предлогу употребљавам речцу "пра" у смислу првобитно или почетно.

На крају, све што сам предложио је без икаквих претензија и уверења да сам у праву. Због тога бих волео да се о овоме, међу филателистима, поведе једна шира расправа.

ВАЗДУХОПЛОВНИ МОТИВИ НА МАРКАМА ЈУГОСЛАВИЈЕ (1945-1995)

ЗНАМЕНИТЕ ЛИЧНОСТИ ИЗ ИСТОРИЈЕ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

Ото Лилијентал	марка К.број 2362	1. април 1991.
Едвард Русијан	марка К.број 805 марка К.број 2361	24. октобар 1960. 1. април 1991.
Фрањо Клуз Руди Чајевец	марка К.број 1996	21. мај 1985.

ЛЕТЕЛИЦЕ ЛАКШЕ ОД ВАЗДУХА

Балон	марка К.број 1317 марка К.број 2491	4. октобар 1971. 5. мај 1993.
-------	--	----------------------------------

ПАДОБРАНСТВО

Падобранац	марка К.број 4872 марка К.број 540	јули 1950. 16. август 1951.
Теретни падобран	марка доплатна Црвени крст К.број 40 27.	април 1964.

ВАЗДУХОПЛОВНО МОДЕЛАРСТВО

Летећи модел	марка К.број 485 марка К.број 2007	2. јули 1950. 10. август 1985.
Реплика авиона	марка К.број 934 марка доплатна Дечја недеља К.број 13 и 14	5. октобар 1963. 1. октобар 1961.

ЈЕДРИЛИЧАРСТВО

Једрилица у лету	марка К.број 486	2. јули 1950.
Хидроједрилица	марка К.број 489	2. јули 1950.
Једрилица "Кошава"	марка К.број 1349	8. јули 1972.
Једрилица Лилијенталов двокрилац	марка К.број 2362	1. април 1991.

СПОРТСКО МОТОРНО ВАЗДУХОПЛОВСТВО

Русијанов авион EDA-2	марка К.број 805 марка К.број 2361	24.октобар 1960. 1.април 1991.
Авион "Тројка"	марка К.број 488	2.јули 1950.
Авион УТВА-75	марка К.број 1604	24.април 1978.

ПУТНИЧКА АВИЈАЦИЈА

Caudron C-61	марка К.број 2455 и 2546	5. мај 1994.
Потез XXIX	марка К.број 2100	20. март 1987.

Авион DC-3 односно LI-2 може се са великом вероватноћом идентификовати као у лету укомпонован у различите мотиве на маркама редовних и пригодних издања "ЗА ВАЗДУШНУ ПОШТУ" и то:

	марка К.број 430	27. август 1948.
	марка К.број 449-451	25. август 1949.
	марка К.број 452-454	8. септембар 1949.
	марка К.број 527	16. јуни 1951.
	марка К.број 518-526	16. јуни 1951.
	марка К.број 529-531	7. и 13. јули 1951.
	марка К.број 540-541	16.август 1951.
	марка К.број 663	15. јуни 1956.
	марка К.број 834-835	1. септембар 1961.
	марка К.број 902	12. септембар 1962.
	марка доплатна Црвени крст К.број 26-27	5. мај. 1957.
Авион В-707	марка К.број 1430 марка К.број 1986	25. фебруар 1974. 16. март 1985.
Авион DC-10	марка К.број 1985 марка К.број 2101 марка К.број 2183 марка К.број 2494 марка К.број 2510	16. март 1985. 20. март 1987. 5. септембар 1988. 26. јуни 1993. 18. октобар 1993.
Авион АTR-42	марка К.број 2271 марка К.број 2287 марка К.број 2455 марка К.број 2256 марка К.број	8. новембар 1989. 31. јануар 1990. 29. октобар 1992. 9. новембар 1992. 31. октобар 1994. (Дан марке)

ПРОТИВПОЖАРНА АВИЈАЦИЈА

Авион Canadair CL-215 марка К.број 2121 20. јули 1987.

ХЕЛИКОПТЕРИ

Хеликоптер Ми-8 марка К.број 2034 25. фебруар 1986.

БОРБЕНА АВИЈАЦИЈА

Авион Bleriot XI марка К.број 2472 24. децембар 1992.

Авион Brege XIX марка К.број 1826 1. септембар 1982.

Авион Potez XXV марка К.број 1826 1. септембар 1982.
 марка К.број 1996 21. мај 1985.

Авион S-49 марка К.број 1602 24. април 1978.

Авион "Галеб" марка К.број 1603 24. април 1978.

Авион "Орао" марка К.број 1605 24. април 1978.

Авион "Супер галеб"
или "Г-4" марка К.број 1827 1. септембар 1982.

IN MEMORIAM

Благајник филателистичког друштва "Космај" Младеновац, Ескић Павле преминуо је изненада 3. фебруара 1995. године после краће болести у 70. години живота. Сахрана је обављена на Младеновачком гробљу 4. фебруара 1995. године, у присуству родбине, пријатеља и чланова филателистичког друштва "Космај".

Павле је био један од оснивача друштва и активан учесник на изложбама друштва, а посебно се истицао у пропагирању филателије у свом друштву и снабдевању чланова филателистичким материјалом. Пајина смрт је велики губитак за филателистичко друштво "Космај" чији чланови му и овим путем исказују још једном људско хвала.

Миодраг Мрђа дипл. инг. Београд

У СУСРЕТ СИНГАПУРУ '95

Удружење филателиста Сингапура у сарадњи са спонзором Singapore Post Private Limited, организује Светску филателистичку изложбу од 1 - 10 септембра ове године. Ова филателистичка манифестација, поред излагања филателистичких објеката у 3000 витрина, укључује и семинаре, аукције и продају.

Изложба ће бити организована према пропозицијама FIP-е, у Међународном центру за изложбе и конгресе на 12000 квадратним метара; продајни простор ће садржати 100 штандова.

За ову изложбу влада велико интересовање колекционара, филателистичких стручњака и трговаца из целог света. Представници преко 80 земала такмичиће се за висока признања, а организатор очекује више од 100000 посетилаца и учесника.

Захваљујући напору и залагању нашег Савеза и високом квалитету припремљених колекција, Југославија ће на овој Светској изложби бити заступљен са пет збирки.

Југословенска туристичка агенција JET TRAVEL у сарадњи са
Савезом филателиста Србије

организује посету

СВЕТСКОЈ ФИЛАТЕЛИСТИЧКОЈ ИЗЛОЖБИ
у СИНГАПУРУ

у периоду од 1. - 10. септембра 1995.

Полазак из Београда 29. августа, а
повратак 8. септембра (11 дана)

ЦЕНА АРАНЖМАНА 1490 DEM + 150 ДИН

Пријаве и информације:
JET TRAVEL, YUGOSLAV TRAVEL AGENCY
11000 Београд, Бирчанинова 28 б
телефони: 659-286, 659-293
телефакс: 645-450

ЈУГОСЛОВЕНСКА ФИЛАТЕЛИСТИЧКА ИЗЛОЖБА - ЈУФИЗ VIII - БУДВА '95
L'EXIBITION DOS PHILATELISTES DE YUGOSLAVIE - JUFIZ VIII - BUDVA '95
THE YUGOSLAV PHILATELISTIC EXIBITION - JUFIZ VIII - BUDVA '95

Непосредно пред улазак у штампу овог броја, од председника Организационог одбора *ЈУФИЗ VIII*, примили смо факсимил предлога пројекта визуелног идентитета изложбе. И мада се ради о предлогу, сигурни смо да ће привући и вашу пажњу допадљива решења медаља и пригодног поштанског жига.

САДРЖАЈ

Реч уредника	1
Драган Деспотовић: Граверски и цртачки знаци на маркама	2
Др Ненад Билбија: Редовна издања марака Југославије	6
Димитрије Павловић, дипл. инг: Филателистичке радње у Београду некада и сада.....	11
Александар М. Крстић: Да ли је атест гаранција ?	13
Др Јован Величковић: Највећа опасност од фалсификатора и несавесних помагача	15
Милан Вукосављевић: Војна пошта Александрово.....	16
Војин Вишацки: Војне цензуре 1876 - 1945	22
Зоран Бошковић: Поштански саобраћај у Републици Српској Крајини.....	50
Миомир Арсић: Предфилателија да или не ?.....	58
Др инг. Бранислав Јовановић: Ваздухопловни мотиви на маркама Југославије (1945-1995)	59
Миодраг Мрђа дипл.инг: У сусрет Сингапуру 95.....	62

Singapore '95

World

Stamp

Exhibition

"KRSTIĆ"

Prva samostalna specijalistička filatelistička radnja

Ljube Stojanovića 12

11000 Beograd

Tel./Fax 011/76-26-76

Nudimo bogat asortiman maraka i poštanske istorije svih jugoslovenskih područja po najpovoljnijim tržišnim cenama.

Odobravamo popust i plaćanje u više rata, pri većim kupovinama

RASPOLAŽEMO (između ostalog) specijalizovanim i sveobuhvatnim lagerom :

- * SRPPSKA PREDFILATELIJAuključivši i retkosti
- * SRBIJA KLASIČNI PERIOD 1866. do I rata
- * CRNA GORA Kneževina i Kraljevina 1874. do I rata
- * BOSNA I HERCEGOVINA klasični period do I rata
- * SHS IZDANJA..... B i H, Slovenija (verigari) i Hrvatska
- * FIUME * BARANJA* EXIL i ostala lokalna izdanja
- * KRALJEVINA JUGOSLAVIJA od 1921.do II rata
- * OKUPACIONA IZDANJA JUGOSLAVIJEdo 1945.
- * SPECIJALIZOVANA OKUPACIJA SRBIJE i N.D.H.
- * PROVIZORNA IZDANJA JUGOSLAVIJE 1944.do 1945.
- * S.T.T. V.U.J.ATRST,PULA,RIJEKA i ZONA B
- * JUGOSLAVIJA 1944.do 1990.u svim varijantama

Naša ponuda se sastoji od nežigosanih i poništenih maraka

U BESPREKORNOM KVALITETU SA ATESTIMA KADA JE POTREBNO

Za sav kupljeni, ili nabavljeni materijal našim posredstvom, dajemo višegodišnju garanciju.

KOD NAS MOŽETE IZVRŠITI KONSULTACIJU ILI BESPLATNU PROCENU

RASPOLAŽEMO NAJŠIRIM ASORTIMANOM POŠTANSKE ISTORIJE BALKANSKIH ZEMALJA, kao i PROBAMA, GREŠKAMA U ŠTAMPI, SPECIJALITETIMA svih vrsta, FDC KOVERTIMA, CELINAMA, RAZGLEDNICAMA i LITERATUROM, posebno AMBALAŽOM i DRUGIM FILATELISTIČKIM PRIBOROM

ZA POPUNJAVANJE ASORTIMANA rado OTKUPLJUJEMO bolje marke ili pisma, (poštanske celine) kao i ZBIRKE i veće partije maraka.

TRAŽITE NAŠU OTKUPNU LISTU

VAŠE NAJRAZNOVRŠNIJE NARUDŽBINE možete uzeti LIČNO kod nas u radnji ili naručiti POŠTOM ili TELEFAXOM

МИР И СЛОБОДА

EUROPA

EUROPA